

Univerzitet u Beogradu
Master studije
Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost

Master rad

**PRANJE NOVCA KAO OBLIK
ILEGALNE FINANSIJSKE AKTIVNOSTI**

Mentor:
Prof. dr Dragan Simeunović

Kandidat:
Milan Rondaš 49/2015

Beograd, decembar, 2016. godina

Master studije

Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost

Master rad

**PRANJE NOVCA KAO OBLIK
ILEGALNE FINANSIJSKE AKTIVNOSTI**

Mentor:
Prof. dr Dragan Simeunović

Kandidat:
Milan Rondaš 49/2015

Beograd, decembar, 2016. godina

SADRŽAJ

UVOD.....	1
GLAVA I - POJAM PRANJE NOVCA.....	3
1. Nastanak pojma pranje novca.....	3
2. Teorijsko određivanje pojma pranje novca.....	4
GLAVA II - PROCES PRANJA NOVCA.....	8
1. Faze pranja novca.....	8
2. Metode pranja novca.....	15
3. Tehnike pranja novca.....	17
GLAVA III - OFF – SHORE FINANSIJSKI CENTRI – PORESKE RAJEVI.....	20
1. Nastanak zemalja poreskog raja.....	24
2. Oblici poslovanja u zemljama poreskog raja.....	25
GLAVA IV – PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA.....	31
1. Značaj opranog novca za finansiranje terorizma.....	31
2. Faze finansiranja terorizma putem pranja novca.....	36
3. Finansiranje terorizma preko zvaničnih finansijskih institucija.....	37
GLAVA V – EKONOMSKE I SOCIJALNE POSLEDICE PRANJA NOVCA.....	42
GLAVA VI – PRANJE NOVCA KAO KRIVIČNO DELO U MEĐUNARODNIM PRAVNIM AKTIMA.....	46
GLAVA VII – PRAVNI OKVIR REPUBLIKE SRBIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA.....	52
GLAVA VIII – UČESNICI U SISTEMU BORBE PROTIV PRANJA NOVCA U REPUBLICI SRBIJI.....	54
ZAKLJUČAK.....	63
LITERATURA.....	65
PRILOZI.....	69
POPIS SLIKA.....	70

UVOD

Pranje novca, kao oblik ilegalne finansijske aktivnosti, je veoma složen proces koji zahteva veliku posvećenost istražnih i sudskih organa u sprečavanju ove pojave. Aktivnosti pranja novca su veoma specifične zbog toga što one proizilaze iz drugih nelegalnih aktivnosti, zbog kojih i jeste potrebno nelegalno stečeni novac prebaciti u legalne finansijske tokove.

Najčešće se pere novac zarađen trgovinom drogom i oružjem, korupcijom, nelegalnim radnjama u oblasti građevinarstva. Dakle, novac se pere posle svih nelegalnih aktivnosti u kojima se obrću velike količine novca u kešu, zbog potrebe da se taj novac prikaže kao legalno stečen, odnosno kao novac koji nije zarađen na protiv-pravni način. Kao najčešća mesta gde se pere novac izdvajaju se banke, menjačnice, kazina, kladionice, razna osiguravajuća društva, različite nevladine institucije i sl.

Količina novca koji se opere u svetu je zaista velika. Ne postoje zvanični podaci jer je to izuzetno teško statistički obraditi, ali se pretpostavlja da prelazi godišnje budžete mnogih razvijenih zemalja sveta. Termin pranje novca je relativno novijeg datuma, međutim sama aktivnost pranje novca postoji još iz davnina, odnosno još od pojave novca.

Naučni cilj ovog master rada je da istraži i potpunije sagleda kroz naučnu deskripciju sve učestaliju pojavu pranja novca kao oblika ilegalne finansijske aktivnosti i da ukaže na moguće načine njegovog sprečavanja. Rad se sastoji iz VIII glava:

- U I glavi biće reči o samom pojmu pranje novca, njegovom nastanku, kao i o njegovom teorijskom određivanju.
- U II glavi akcenat će biti na procesu pranja novca, koji je veoma složen. Neizostavni delovi procesa pranja novca su: faze, metode i tehnike pranja novca, kao sastavne celinama svakog procesa pranja novca.
- U III glavi tema će biti off – shore finasijski centri, kao mesta gde se otvaraju fiktivne kompanije koje najčešće služe za pranje novca. Upoznaćemo se i sa načinima poslovanja u zemljama poreskog raja kao i uslugama koje ove zemlje pružaju svojim klijentima.

- U IV glavi biće obrađena veza između pranja novca i finansiranje terorizma, koliki je značaj opranog novca za finansiranje terorizma, kao i preko kojih finansijskih institucija se vrši.
- U V glavi akcenat će biti na razornim ekonomskim i socijalnim posledicama koje pranje novca sa sobom nosi.
- U VI glavi će biti reči o pranju novca u međunarodnim pravnim aktima, međudržavnim institucijama koje se bave sprečavanjem pranja novca, kao i konvencijama koje su donete u cilju sprečavanja pranja novca.
- U VII glavi ćemo se upoznati sa odredbama Zakona Republike Srbije o sprečavanju pranja novca.
- U VIII glavi akcenat će biti na institucijama koje se bave sprečavanjem pranja novca u Republici Srbiji.

GLAVA I

POJAM PRANJE NOVCA

Pranje novca je jedan od najzastupljenijih oblika vršenja organizovane kriminalne aktivnosti i sve je prisutniji u svim sferama života. Ne postoji u svetu zemlja ili grad u kome se ne vrši pranje novca. Pojava pranja novca se uglavnom vezuje sa vršenjem kriminalne aktivnosti i drugih štetnih društvenih pojava kojima se nastoji steći nezakonita finansijska dobit. Pojam pranje novca je veoma korišten u stručnoj literaturi koja se bavi problematikom organizovanih kriminalnih aktivnosti.

1. NASTANAK POJMA PRANJE NOVCA

Izraz „pranje novca“ je nastao tridesetih godina dvadesetog veka u periodu Prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama, odnosno zabrane prodaje i točenja alkohola. Tadašnji kriminalci (gangsteri) su pokušavali da zaradu koju su ostvarili ilegalnom proizvodnjom i prometom alkohola, prostitucijom i kladjenjem opravdaju i prikažu kao dobit ostvarenu u lancu svojih perionica automobila i rublja.¹ Novac je bio gotovina često u malim apoenima što je kod polaganja većih iznosa u banke odmah izazivalo sumnju. Gangsteri su kao rešenje za to počeli otvarati biznise sa slot mašinama i praonicama. Cilj uvođenja Prohibicije nije bio samo da se zemlja očisti od alkohola, već da se vlast što je moguće više očisti od korupcije. Međutim, efekti Prohibicije su bili potpuno drugačiji. U godinama dok je bila na snazi Prohibicija popijeno je više alkohola nego u periodu pre nego što je ona uvedena, što je, svakako, pogodovalo tadašnjim kriminalcima da ostvare što veću nezakonitu dobit, koju su kasnije kroz pranje novca predstavljali kao legalno stečenu.

Postoji i mišljenje da je tvorac koncepta pranja novca jevrejski emigrant i mafijaški računovođa iz tridesetih godina prošlog veka, Majer Lenski. On je ubeđivao svoje klijente da će njihov novac biti mnogo bolje skriven, a samim tim i oslobođen poreza, ukoliko se bude polagao na inostrane (off-shore) račune u Havani i na Bahamima.² Dakle, još u tom periodu

¹ Teofilović N. (2004), *Politička korupcija i pranje novca*, Srpska politička misao, Beograd, str.196.

² Vidi - Brcanski B. (2011), *Osnovne karakteristike i posledice pranja novca na globalnom tržištu*, Montenegrin journal of economics, Beograd, 7, (1), str.109.

su postojale tzv. "zemlje poreskog raja", koje su imale mnogo manje poreske stope od većine svetskih zemalja i samim tim su bile i ostale primamljivije za čuvanje novca. Danas zemlje poreskog raja imaju veoma važnu ulogu u oblasti pranja novca, o čemu će više reći biti u III glavi rada.

Osim toga, u literaturi se spominje da je izraz „pranje novca“ promovisao londonski „Gardijan“ (The Guardian), početkom sedamdesetih godina prošlog veka u vezi sa poznatom Niksonovom aferom „Votergejt“, gde je predmet spora bio iznos od 200.000 američkih dolara, predviđen za finansiranje američke republikanske predizborne kampanje odnešenih u kovčezima u Meksiko radi stavljanja u optičaj.³ Taj termin je usvojila kriminološka nauka, proširujući samu definiciju u skladu sa vremenom i vidovima kriminalnih aktivnosti primerenih sadašnjem trenutku, i on je zaživeo ne samo u SAD već i u celom svetu, uključujući i stručne krugove.

Dakle, termin „pranje novca“ je u stvarnosti nastao u novinarstvu, pa ga je zatim prihvatila i nauka, jer tačno opisuje šta se događa sa ilegalnim ili prljavim novcem, koji nakon niza transakcija ili kada se opere na kraju ciklusa postaje „čist”.⁴

2. TEORIJSKO ODREĐIVANJE POJMA PRANJE NOVCA

Pranje novca je relativno nov fenomen, međutim kao kriminalna delatnost predstavlja jedno od najrasprostranjenijih krivičnih dela u globalnim razmerama. Ovaj fenomen proizvodi niz nemerljivih negativnih uticaja i ima širok spektar povratnih efekata, kako na ekonomske i političke, tako i na socijalne strukture svake zemlje. Osobenost ovog krivičnog dela sastoji se u njegovoj raznolikosti načina izvođenja, sofisticiranosti, stepenu organizacije, te naposljetku međunarodnom karakteru, što ga čini posebno kompleksnim krivičnim delom. Istovremeno, poznato je da se najveći broj krivičnih dela sa elementima organizovanog kriminala izvršava upravo i isključivo sa motivom sticanja imovinske koristi, kao osnovnim motivom, pri čemu je pranje novca derivatan oblik kriminaliteta, odnosno prateće krivično delo, kod kojeg mere

³ Bjelajac Ž., Jovanović M. (2012), *Specifičnosti fenomena pranja novca - Megatrend* revija, Beograd, 9(3), strana 101.

⁴ Ignjatović Đ., Škulić M. (2012), *Organizovani kriminalitet – drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, strana 114.

prevencije i postupci otkrivanja zahtevaju posebnu osposobljenost, stručnost, predanost, organizovanost i koordinaciju organa koji se bave njegovim suzbijanjem. Sve ovo ukazuje da je pranje novca jedno od najopasnijih i najperfidnijih krivičnih dela današnjice, koje sa stanovišta pravne nauke, po mišljenju pojedinih analitičara, ima određene elemente kontraverznosti.

Termin „pranje novca“ vodi poreklo od engleske reči „money laundering“, što znači legalizaciju kapitala stečenog kriminalnom delatnošću, kroz niz raznovrsnih finansijskih transakcija, radi prikrivanja pravog porekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. Definicije koje se odnose na pojam pranje novca su brojne. Po svojoj suštini pranje novca je derivatan oblik kriminaliteta i organski je neodvojivo povezan sa organizovanim kriminalitetom. Opasnost po društvo od pranja novca sastoji se u konsolidaciji ekonomske moći organizovanog kriminala, jer mu se omogućava da ulazi u legalne ekonomske tokove.⁵

Postoji mnogo definicija pranja novca, ali bez obzira na raznolikost definicija, bilo da su one jednostavne poput: „legalizacija nelegalnog kapitala“, ili složene, poput one koja je definisana Varšavskom konvencijom i implementirana u Krivični zakonik Republike Srbije, celokupna stručna i praktična javnost se slaže u jednom: „Pranje novca je proces prikrivanja nezakonitog porekla novca ili imovine stečenih kriminalom“. ⁶

U slučajevima kada je imovinska korist stečena izvršenjem krivičnog dela, kriminalac ili organizovana kriminalna grupa, traže način da koriste stečeni novac ili imovinu tako da svojim aktivnostima ne privlače pažnju nadležnih organa. Stoga vrše čitav niz transakcija sa krajnjim ciljem da se navedeni novac ili imovina prikažu kao zakonito stečeni. Novac u ovom procesu često menja svoj oblik i prebacuje se sa jednog na drugo mesto.

Postoji više različitih definicija ovog pojma:

- Prema Oxford English Dictionary (1989) pod pojmom pranja novca podrazumeva se “prenošenje gotovog novca sumnjivog porekla uglavnom u strane zemlje, kako bi se kasnije preko naizgled čistih, zakonskih izvora vratio u opticaj”. ⁷

⁵ Prema: Đorđević B., Cvetković D. (2009), *Pranje novca u međunarodnoj trgovini*, Bankarstvo, Beograd, 11-12, str. 64.

⁶ Uprava za sprečavanje pranja novca (2011.), *Tipologija pranja novca u Republici Srbiji*, strana 3.

⁷ *Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, Službeni glasnik RS, br. 89/08: 1

Ujedinjene Nacije definišu pranje novca kao “svako prikrivanje ili pokušaj prikrivanja porekla novca ili kapitala izvedenog iz kriminalnih aktivnosti”.⁸

- Komitet Saveta Evrope za borbu protiv pranja novca i finansiranje terorizma je definisao pranje novca kao “krivično delo gde se sredstva nastala drugim krivičnim delom skrivaju i transformišu sa namerom integracije istih u legalni finansijski sistem”.⁹ Ova definicija Saveta Evrope donešena 1997. godine smatra se opšte prihvaćenom definicijom.

Evropski komitet Saveta Evrope za problem kriminala (CDPC) je 1977. godine doneo odluku da se osnuje komitet odabranih eksperata koji će istraživati ozbiljne probleme nastale u mnogim državama zbog nezakonitog prenosa sredstava kriminalnog porekla a koji se često koriste za dalje izvršenje krivičnih dela. Rezultat rada ovog Komiteta bilo je usvajanje 1980. godine Preporuke o merama protiv prenosa i čuvanja sredstava kriminalnog porekla, od strane Komiteta ministara Saveta Evrope, u okviru čega se nalazi i paket mera za razvoj sveobuhvatnog programa za borbu protiv pranja novca.

- Presidents Commission - Predsednička Komisija definiše ovaj izraz kao “proces kojim neko prikriva postojanje, ilegalno poreklo ili ilegalnu upotrebu prihoda, da bi ga zatim prikazao tako da on izgleda legitiman”.¹⁰

Pranje novca se, dakle, odnosi na delatnost kriminalaca koji teže da ”očiste” novac stečen kriminalnim aktivnostima (prljavi novac), kako bi se izgubio trag o njegovom poreklu. Ovome pribegavaju mnogobrojni akteri iz sveta kriminala od sitnih dilera droge do velikih kriminalnih sindikata koji brojnim ilegalnim aktivnostima pribavljaju ogromne sume novca.

U Republici Srbiji je krivično delo pranje novca definisano Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Prema tom zakonu pranje novca se definiše kao:

1. Konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela.
2. Prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, mesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela.

⁸ United Nations, Office on drugs and crime (2007), *An overview of the UN Conventions and Other International Standards Concerning the Financing of Terrorism*, Vienna, p. 11.

⁹ Ibid, p.14.

¹⁰ United States, President's Commission on Organized Crime (1984), page 7.

3. Sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela. ¹¹

Kao što je ranije pomenuto, pranje novca može biti oblik organizovanog kriminala i to je najčešće slučaj pošto organizovane kriminalne grupe nastoje da ovim putem legalizuju svoju dobit.

¹¹ *Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma*, Službeni glasnik RS, br.20/2009, 72/2009 i 91/2010.

GLAVA II

PROCES PRANJA NOVCA

Proces pranja novca je veoma složen i samo izvođenje operacija pranja novca nema neka jedinstvena pravila, već se metode prilagođavaju datoj situaciji. Uprkos različitosti metoda, proces pranja novca se odvija u tri faze koje se mogu pojaviti istovremeno u toku pojedinačne transakcije, ali se mogu pojaviti i u odvojenim formama jedna po jedna. Takođe, svaka od ovih faza može uključivati mnogobrojne pojedinačne transakcije.

Za sve njih karakteristično je da mogu da ukažu na povezanost neke finansijske institucije sa kriminalnom aktivnošću i da ostvaruju za svog korisnika:

- 1) ekonomsku vrednost, uz minimalnu cenu kriminaliteta, transformišući likvidnost koja potiče od niza kriminalnih aktivnosti u platežnu moć;
- 2) mogućnost prodiranja u legalni sektor ekonomije putem sukcesivne faze investiranja;
- 3) mogućnost povećanja stepena prikrivanja kriminalnih izvršilaca u sistemu kao celini.¹²

Pranje novca ne može postojati bez prethodnog izvršenja nekog krivičnog dela. Pored toga što predstavlja posledicu izvršenja krivičnog dela, pranje novca je i osnova za buduće kriminalne aktivnosti.

1. FAZE PRANJA NOVCA

Pranje novca podrazumeva veoma kompleksne i često složene transakcije i operacije koje se ne odvijaju prema jedinstvenim pravilima već se prilagođavaju datoj situaciji. Uprkos različitim metodama postoji saglasnost da se proces pranja novca sastoji iz tri osnovne faze, i to:

- I faza - ulaganje (plasiranje) u kojoj se novac neposredno ostvaren kao posledica različitih vrsta nelegalnih i nezakonitih aktivnosti prvi put ulaže u finansijsku instituciju ili se njime kupuje određena imovina;
- II faza – prikrivanje (presvlačenje) , u kojoj se pokušava prikriti ili promeniti stvarno poreklo ili vlasnici sredstava;

¹² Masciadro D., Takatas E., Unger, B. (2007), *Black Finance: The Economics of Money Laundering*, Edvard Elgar Publishing Ltd, Cloucester UK, p. 6

- III faza - integracija, u kojoj se novac uključuje u finansijski sistem i legalne privredne tokove.¹³

Slika 1: *Procedura pranja novca*

Izvor: Preuredjeno prema: <http://money.howstuffworks.com/money-laundering1.htm>

U nastavku rada biće detaljno opisane sve tri faze pranja novca:

- **Prva faza: ulaganje (plasiranje)** podrazumeva fizičko raspolaganje gotovim novcem, a završava se deponovanjem velikih iznosa sredstava kod domaćih ili inostranih finansijskih institucija. Naime, radi se o uplaćivanju gotovog novca koji potiče od različitih oblika nelegalnih i nezakonitih poslova na bankovne račune pod plaštom nekih legalnih poslovnih aktivnosti. Nakon toga kada se taj novac sumnjivog porekla pomeša sa prihodima od legalnog poslovanja, značajno se smanjuje mogućnost njegovog otkrivanja.

¹³ Gilmore, S.V. (2006), *Priljavi novac - Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, Plus, Beograd, strana 32.

Neki od postupaka koji su karakteristični za fazu ulaganja su:

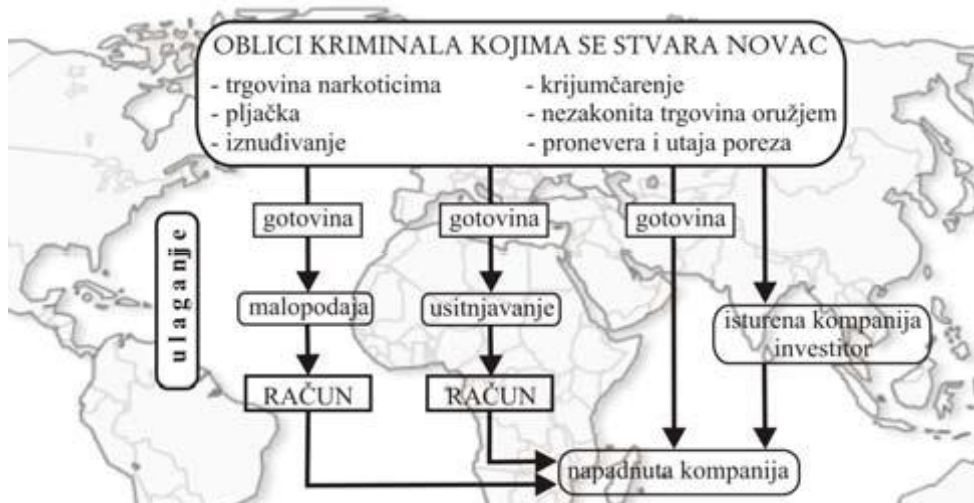
- a) uplata novca sumnjivog porekla pod pokrićem redovnih gotovinskih prihoda od poslovanja;
- b) osnivanje lažnih, tzv. „fantomskih preduzeća“, koja ne posluju i postoje samo kao sredstvo za uplatu gotovog novca na račune u bankama;
- c) usitnjavanje velikih suma novca među saradnicima koji ih polažu na račune u iznosima koji su dovoljno mali ili su ispod zakonskog cenzusa i ne privlače sumnju bankarskih radnika te nisu predmet izveštavanja i posebnog praćenja.¹⁴

U ovoj fazi u novije vreme se susreću i kupovina, odnosno preuzimanje preduzeća koja su u ozbiljnim finansijskim problemima i čiji računi treba da posluže samo kao tzv. „bojler“ računi gde će se sliti novac prethodno deponovan na račune kod raznih finansijskih institucija. Sve je češće da se gotov novac prenosi preko državnih granica i deponuje kod finansijskih institucija u inostranstvu, i to obično u zemljama sa slabijom kontrolom prometa gotovog novca (najčešće se radi o off-shore zemljama). Uglavnom se za taj novac kupuje roba velike vrednosti, kao što su umetnička dela, plemeniti metali, avioni, nekretnine, automobili i sl., sa namerom da se preprodaju i naplate putem bankarskog čeka ili transfera. Novac koji potiče od kriminalnih aktivnosti se na taj način pomera ka negotovinskim oblicima vrednosti koristeći veliki broj različitih metoda. Indikatori koji mogu ukazivati na pranje novca su neobično visoki iznosi deponovanog gotovog novca bilo da je u pitanju učestalost ili visina iznosa. Sve u svemu može se reći da bez obzira u kojoj se formi odvija pranje novca, osnovni cilj prve faze je ubacivanje gotovog novca u legalne finansijske tokove. Ovaj korak je veoma rizičan jer je raspolaganje većim iznosima gotovog novca samo po sebi rizično. Naime, teško ga je sačuvati od drugih osoba koja se bave sličnim aktivnostima, izbeći policijske istrage i stroge bankarske procedure za poslovanje sa gotovim novcem.

Zato je ova faza prelaska iz novca u gotovom obliku u novac na računu u banci, ključna za sprečavanje pranja novca i glavne aktivnosti svih institucija koje se bave takvim poslovima usmerene su na razradu strogih procedura i kontrola kako bi se

¹⁴ Puls magazin o korupciji, Centar za menadžment, Beograd, br. 07-08/2004, strana 3.

onemogućio pokušaj uplate velikih količina gotovog novca na redovne račune kod finansijskih institucija širom sveta.¹⁵

Slika 2: Ilustracija faze ulaganja, plasiranja

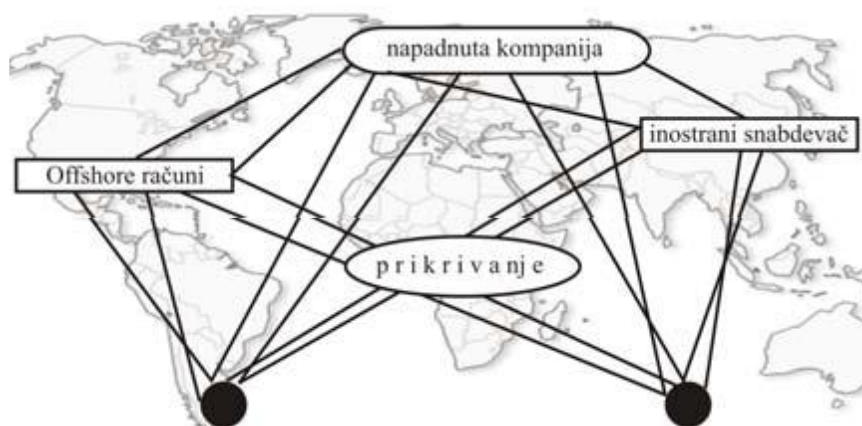
Izvor: Brcanski B. (2011), *Osnovne karakteristike i posledice pranja novca na globalnom tržištu*, Montenegrin journal of economics, No 1, Vol 7,: 910, strana 112.

- **Druga faza: prikrivanje (presvlačenje).** Nakon što je gotovina na neki način ušla u legalni finansijski sistem, naredni korak u procesu pranja novca je raslojavanje koje se ostvaruje prebacivanjem novca sa računa na račune širom sveta. Novac se transferiše mnogobrojnim transakcijama, od kojih mnoge nemaju nikakav smisao ni ekonomsku ili poslovnu logiku, a čiji je glavni cilj da se priкриje veza između novca i kriminalne aktivnosti od koje potiče. Sastoji se od niza veoma složenih finansijskih transakcija koje imaju za cilj da odvoje nezakonito stečen novac od njegovih izvora i da se svi tragovi o njegovom zakonom nedozvoljenom poreklu prikriju i učine regularnim i legalnim za sve organe revizije i kontrole.

Prikrivanje prave svrhe ovih transakcija se može postići prividom da se novac transferiše radi plaćanja roba ili usluga u inostranstvu. Naime, da prebacivanje novca u inostranstvo ne bi bilo sumnjivo, "perači" novca često osnivaju firme u inostranstvu koje se pojavljuju u ulozi dobavljača. Radi se o takozvanim off-shore kompanijama.

¹⁵ Brcanski B. (2011), *Osnovne karakteristike i posledice pranja novca na globalnom tržištu*, Montenegrin journal of economics, No 1, Vol 7,: 910, strana 112.

Ove firme šalju lažne ili uvećane fakture firmi u kojoj je već došlo do deponovanja „prljavog“ novca, s tim da do razmene roba ili usluga ne dolazi uopšte ili se ona odvija u neodgovarajućem broju ili kvalitetu, a jedino što se kreće je novac, koji se prividno u cilju obavljanja zakonite delatnosti šalje u inostranstvo.¹⁶ Pored ovog, veliki je broj i drugih načina da se novac, kada se jednom nađe na nekom računu transferiše radi prikrivanja njegovog porekla. Kupovina polisa osiguranja, luksuznih predmeta, automobila, aviona, jahti, akcija u preduzećima, investicionih fondova, kao i drugih finansijskih instrumenata, samo su neki od tih načina.

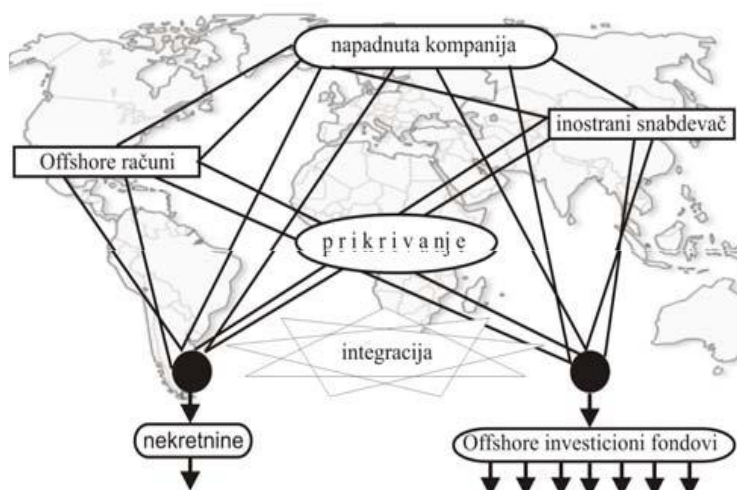
Slika 3. *Faza prikrivanja, presvlačenja*

Izvor: Puls magazin o korupciji, Centar za menadžment, Beograd, br. 07-08/2004, strana 3.

- **Treća faza: integracija.** U završnoj fazi, fazi integracije, novac se integriše u finansijski sistem i dolazi do ponovnog uključivanja ovih sredstava u legalne ekonomske tokove. Cilj ove faze je da se novac stečen kriminalom prebaci u poslove koje zakon ne zabranjuje. Tokom ove faze pranja novca obavi se veliki broj transakcija kojima se novac prenosi po čitavom svetu, a u nastojanju da se prikriju tragovi kretanja ovakvog novca i da, naravno, otežaju posao svakome ko pokuša da istraži odakle novac potiče. Prljavi novac se najčešće uključuje u zakonite finansijske tokove kroz: poslove sa visokim učešćem gotovog novca (kockarnice, kladionice, građevina i sl.), kreditne poslove, uvozno-izvozne poslove, transakcije sa nekretninama i nakitom i privatizacione poslove. “Trenutno je kao metod integracije veoma popularna kupovina nekretnina, kao i investiranje u preduzeća koja se nalaze u

¹⁶ Osnovni pojmovi o pranju novca i finansiranju terorizma, dostupno na : <http://www.apml.gov.rs/srp54/tdoc/Stru%C4%8Dni-Tekstovi.html> , pristupljeno: 07.09.2016.

teškoćama, pri čemu preduzeća nastavljaju normalno da posluju koristeći taj novac kao svoj kapital, a ‘perači’ novca od uložениh sredstava dobijaju kamate i dividende, kao zakonski ostvaren prihod”.¹⁷ Kada je reč o kupovini nekretnina, poznato je da je reč o tržištu koje je veoma atraktivno za pranje novca, jer kada neko lice kupi kuću po ceni znatno većoj od tržišne, ko je taj koji će pitati kupca zašto to radi. Međutim, poslednjih godina, zbog preovlađujuće niske stope inflacije, pažnja je sa nekretnina pomerena na berzanske poslove, pre svega zato što je tržište međunarodno, veoma atraktivno i omogućava značajne transakcije.

Slika 4. *Faza integracije*

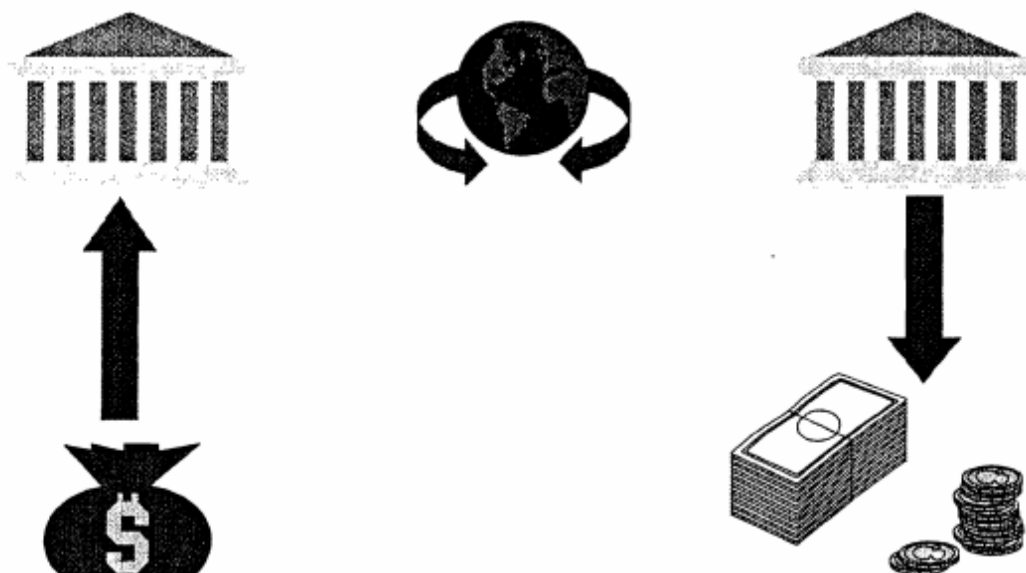
Izvor: Montenegrin journal of economics, No 1, Vol 7,; 910, strana 192.

Pojedine faze pranja novca mogu biti istodobne ili se, još češće, mogu međusobno preklapati. Kako će se odvijati pojedina faza i koje će se metode pritom koristiti zavisi od raspoloživih mehanizma za pranje novca i zahteva organizovanog kriminala koji taj posao naručuje. U svakom slučaju pranja novca podrazumeva mnogobrojne međusobno različite tehnike koje su obično složene, domišljate i tajne. Zajedničko im je da se njima mora sakriti originalno poreklo i vlasništvo novca, te da naručitelji žele zadržati kontrolu nad samim postupkom.

Često se pojedine faze ne mogu razdvojiti. Za primer može poslužiti sledeći tipični obrazac pranja novca: Novac prikupljen od prodaje droge na američkim ulicama prošvercovan je preko granice u Kanadu gde je u mnogobrojnim menjačnicama zamenjen za veće novčanice

¹⁷ Tanjević N., Kvirgić G. (2013), *Oblici, trendovi i tehnike pranja novca*, Žurnal za kriminalistiku i pravo, Kriminalističko – policijska akademija, Beograd, strana 66.

kako bi mu se smanjili težina i obim. Kuriri su organizovano putovali avionom i nosili ga u London, gde su obavljana plaćanja za finansijsku ustanovu u Njujorku. U istrazi je ustanovljeno da su iz Velike Britanije obavljene uplate na 14 računa u Njujorku, koji su glasili na imena lokalnih direktora. Nakon toga sredstva su s prikrivenim poreklom vraćana u SAD ili putem kredita koji su davani kompanijama koje su bile u vlasništvu naručitelja cele akcije ili se pak koristila finansijska ustanova u Njujorku za depozit i kasnije neposredni transfer u SAD.¹⁸

Slika 5: Faze pranja novca

Izvor: Prema: Masciandaro D., Takats E., Unger, B.(2007.), *Black Finance: The Economics of Money Laundering* , Edvard Elgar Publishing Ltd, Cloucester UK, str. 8.

Očito se najviše u borbi protiv pranja novca može učiniti u faza ulaganja, kada – pogotovo nakon prodaje droge na ulici – prodavačima ostaju sredstva koja su velika i po vrednosti i po količini (često i većoj nego što je iznosila sama droga). Kako se kriminalci moraju rešiti gotovine, tu su posebno ugrožene ustanove koje primaju novčane depozite. “Evropska zajednica donela je stoga stroge propise po kojima se zahteva identifikacija stranke kod otvaranja računa i uplate, obavezno vođenje odgovarajuće evidencije o depozitima te obaveštavanje nadležnih organa o sumnjivim finansijskim transakcijama”.¹⁹

¹⁸ Gilmore, S. V. (1995) *Dirty money, The evolution of money laundering counter-measures*. Strasbourg: Council of Europe Press, Council of Europe. str 33.

¹⁹ Prema: Bejaković P. (1997), *Finansijska praksa*, Beogrda 21 (3), str. 462.

U SAD postoji zakonska obaveza da banke moraju obavestiti nadležna tela o gotovinskim uplatama na račun u iznosu većem od 10 hiljada dolara. Sličan propis postoji i u Australiji. Evropske zemlje, takođe, u zakonodavstvo imaju slične odredbe, tako da se u sumnjivim slučajevima ne poštuje odredba o bankarskoj tajni, odnosno moraju se nadležna tela obavestiti o finansijskim transakcijama za koje se opravdano sumnja da nisu u skladu sa zakonom. Primera radi banke u Srbiji moraju da obaveste nadležne institucije o transakcijama koje prelaze 15 000 evra.²⁰ Takođe, u slučaju da se bankarskim službenicima učini sumnjiva i neka transakcija koja je manja od 15.000 evra, oni to mogu prijaviti policiji, kao i Upravi za sprečavanje pranja novca.

Ovakav način poslovanja banaka je prinudio kriminalne organizacije da se okrenu drugim finansijskim ustanovama kao što su menjačnice, firme za prenos gotovog novca, kompanije koje se bave prebacivanjem keša u čekove i obrnuto. Ove ustanove su i dalje nedovoljno kontrolisane od strane nadležnih institucija zbog velikog protoka novca u kešu. Takođe, problem predstavlja i to što su mnoge od njih prijavljene da posluju u u potpuno drugačijem sferama, a ustvari se bave pranjem novca za određene kriminalne organizacije.

2. METODE PRANJA NOVCA

Razvoj metoda pranja novca zavisi od sposobnosti organizacije i reakcije pravosuđa. Što su savršenija sredstva za otkrivanje ove delatnosti, primenjeni metodi biće sve sofisticiraniji. Pri tom, treba uzeti u obzir sledeće činioce: a) ponuđene mogućnosti; b) sposobnost članova kriminalnih grupa; c) kvalitete eksperata i savetnika; d) komplikovanost bankarskih i finansijskih transakcija. Na osnovu ovih kriterijuma, savremene kriminalne organizacije sve češće se opredeljuju za pranje novca koje ima karakter međunarodne finansijske transakcije. Ono što im veoma olakšava posao je mogućnost da se ubrza ciklus. I danas, naime, postoje takozvana “keš – društva” poput onih na Istoku Evrope gde je kao i nekada na Zapadu moguće direktno investiranje prljavog novca, čime se preskače druga faza (pozakonjenje).²¹

Što se metoda pranja novca tiče, oni su po složenosti vrlo raznovrsni. Idu od najprostijih (kao što je krijumčarenje keš novca), preko složenijih gde bi spadali: stvaranje fiktivnih

²⁰ Uprava za sprečavanje pranja novca (2011.), *Tipologija pranja novca u Republici Srbiji*, strana 3.

²¹ Ignjatović Đ., Škulić M. (2012), op. cit., strana 114.

kompanija, zamagljivanje i stvaranje lažnih finansijskih konstrukcija, prebacivanje gotovine u off-shore države koje imaju male ili nikakve poreze, metodi vraćanja fiktivnih dugova, poslovi sa plaćanjem u kešu, kockanje i kazina, upotreba lažnih ili naduvanih računa (faktura), promena valute, osnivanje mešetarskih kuća i slično.

Od niza metoda valja spomenuti samo neke:

- krijumčarenje gotovine – fizički transport gotovine u stranu državu gde se novac polaže u banku i uskoro postaje neprepoznatljiv;
- konstrukcija (engl. structuring) – velika finansijska transakcija pretvara se u niz malih s malim iznosima novca (tako je jednom prilikom oprano 29 milijuna dolara u malim svotama od 10 i 20 dolara prebacivanih u Ekvadoru);
- lažne kompanije – tzv. "shell kompanije" (engl. shell: ljuska) prikrivaju sredstva pranja novca, a "front kompanije" (engl. front: prednja strana, lice, čelo) obavljaju legalne poslovne aktivnosti radi prikrivanja pranja novca;
- kockarnice – osoba s gotovinom dolazi u kockarnicu, dobija žetone, odigra nekoliko serija i za većinu preostalih žetona traži isplatu koju potom deponuje na račune trećih osoba.²²

Metoda za pranje novca ima mnogo, ali im je svima zajedničko postojanje novca u kešu koji je daljim metodama potrebno oprati, kako bi se kasnije mogao predstaviti kao legalno stečen.

Jedan od najpoznatijih italijanskih kriminologa Ernesto Savona navodi sledeće metode pranja novca od strane Mafije;

- "ručno pranje" - kriminalna organizacija upotrebljava manje svote novca za kupovinu ili plaćanje usluga za organizaciju. To je najprostiji oblik;
- "porodična mašina za pranje veša" – organizacija (familija) pere novac u skladu sa svojim ciljevima i dogovorima sa bankama i finansijskim ustanovama. Program pranja može se sastojati iz kratkog ciklusa – kao što je otvaranje bankarskog računa na ime određene osobe i deponovanje novca na takav račun (danas se ređe koristi zbog novog sistema kontrole). Duži ciklus obuhvata: "pretpranje, pranje, ispiranje i sušenje" (ovi izrazi predstavljaju različite etape koje se završavaju investiranjem novca u legitimne aktivnosti);

²² Gilmore, S.V. (2006), *Priljavi novac - Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, Plus, Beograd, strana 41.

- “zajedničke veš mašine” (kondominijum) – više porodica članova istog kriminalnog sindikata (kao što je Mafija) organizuje posao pranja novca uz saučesništvo nekog iz određene bankarske ili finansijske ustanove;
- “perinica” – kriminalna organizacija nudi pojedinim kriminalcima ili njihovim organizacijama servis pranja novca, pri čemu je moguće izabrati i kraći ciklus (samo pranje) ili duži (uključuje sve aktivnosti – od pranja do investiranja).²³

Slika 6. *Metaforična ilustracija pranja novca*

Izvor: Money Laundering Awareness Handbook for
Tax Examiners and Tax Auditors (2009). OECD

<http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/43841099.pdf>

3. TEHNIKE PRANJA NOVCA

Kada se govori o pranju novca, nemoguće je ne osvrnuti se na tehnike pomoću kojih se to radi. Tehnike pranja novca su veoma brojne zbog fleksibilnosti kriminalaca da uvek pronađu neko novo rešenje da operu novac. Smatra se da se godišnje u svetu "opere" oko 900 milijardi dolara od čega gotovo polovina novca dolazi iz ilegalne trgovine drogama. To upućuje na povezanost pojave pranja novca sa organizovanim kriminalom koji u najvećem opsegu stoji

²³ Savona E. (1993), *Mafia money laundering versus Italian legislation*, EJCPR, p. 28.

iza ilegalne trgovine drogama. Ono što posebno otežava organizovanu akciju svih društvenih činioca politike suzbijanja kriminaliteta u borbi protiv pranja novca jesu vrlo brojne i raznovrsne tehnike pranja novca koje se iz dana u dan menjaju i prilagođavaju merama poduzetim radi njihovog otkrivanja i suzbijanja.

Postoje različite tehnike pranja novca, a u ovom radu će biti navedene neke od najpopularnijih koje su do sada poznate:

- *Gradnja pologa* – poznatija po engleskom šatrovačkom nazivu (*smurfing*). U našem žargonu ova reč bi se mogla prevesti kao „muljanje“. Ova metoda sastoji se od:

- razbijanja velike svote novca na manje koje ne izazivaju sumnju, tj. ne prelaze dozvoljenu granicu, čime se isključuju obaveze banaka da o predmetnoj transakciji izveste nadležne organe;
- novac se polaže na jedan ili više bankovnih računa Banke u off – shore finansijskim centrima. Neki od najvažnijih off - shore centara su: Kajmanska ostrva, Bahami, Antili, Singapur, Panama, Bahrein, Hongkong, Dominikanska Republika, Devičanska ostrva i dr. Ove zemlje prihvataju bankarsku tajnu, tj. dopuštaju anonimno korišćenje računa bez obzira na svrhu i iznos;
- peraci često šalju novac kroz razne off - shore račune u ove zemlje, a kompletan postupak može uključivati na desetine bankarskih transfera na takve račune i sa njih.²⁴

- *Podzemno (alternativno) bankarstvo*. Određene zemlje, naročito na teritoriji Azije, imaju razvijene zakonite alternativne bankarske sisteme, koji omogućavaju nedokumentovana položena sredstva, dizanje istih i transfere. Ovi sistemi se temelje na:

- poverenju bez dokumentovanih (papirnih) tragova, a operiše se mimo kontrole vlasti;
- perac (klijent) polaže novac u podzemnu banku, a kao potvrdu za identifikaciju dobija nešto što je za znatiželjнике neuočljivo, npr. polovinu karte, razglednice, mape..., a drugu polovinu zadržava banka i istu prosleđuje određenim bankama sa kojima ima uspostavljenu prekograničnu saradnju;
- perac u ciljanoj zemlji pokazuje svoju „potvrdu“ – identifikaciju za dizanje novca i podiže svoj novac, čime ujedno izbegava iznošenje gotovine iz zemlje, smanjujući rizik otkrivanja, što je, zapravo, i svrha ovakvih radnji.

²⁴ Prema: Rupert H. (2007), *Oxford Handbbook of Legal Correspondence*, Oxford Uuniversity Press, p. 7

- *Fiktivne firme*. To su firme koje postoje isključivo radi pranja novca. Njihovo postojanje je osmišljeno da služe funkciji uzimanja prljavog novca za plaćanje fiktivnih roba i usluga, koje se ne isporučuju, već samo daju privid regularnim finansijskim transakcijama kroz lažne račune i knjigovodstvene bilanse. Za ovakve radnje su najpogodniji off-shore finansijski centri.

- *Investiranje u legalne poslove*. Učestalo je ponašanje perača novca da prljav novac ulažu u legalne poslove sa namerom da ga učine čistim:

- putem poslova gde se obrće puno novca (agencije za posredovanje, kazina, kladionice) i gde je mogućnost prikrivanja puno veća;
- ulaganje u kafiće, restorane, barove, perionice automobila i druge poslove, čija je karakteristika obavljanje delatnosti sa mnogo gotovine;
- u takvim poslovima se kombinuje prljav novac sa čistim prihodima ili se pak krije prljav novac u legalnim računima preduzeća, u nadi da se neće primetiti nesrazmera između bankovnog bilansa i finansijskog izveštaja preduzeća.

Iz navedenog se može zaključiti da tehnike pranja novca sadrže tri zajedničke odlike potrebne da se zadovolje normalni zahtevi onih koji su uključeni u proces. Oni koji peru novac:

- moraju da sakriju pravi identitet vlasnika i poreklo novca;
- moraju da zadrže kontrolu nad sredstvima; i
- moraju da promene oblik sredstava, kako bi proces pranja novca prošao neopaženije. ²⁵

U narednom delu rada ćemo se detaljno upoznati sa off – shore finansijskim centrima, načinima njihovovog funkcionisanja i poslovanja, kao i štetama koje ovi poreski rajevi nanose celokupnom finansijskom i društvenom sistemu.

²⁵ Prema: Gilmor, S.V. (2006), op. cit., strana 33.

GLAVA III

OFF-SHORE FINANSIJSKI CENTRI – PORESKI RAJEVI

Posebnu pažnju prilikom proučavanja pranja novca i preduzimanja aktivnosti na suzbijanju ove pojava treba obratiti na off – shore finansijske centre, odnosno poreske rajeve.

Prema definiciji OUN: „Zemlja poreskog raja ili off-shore institucija je bilo koja zemlja u svetu u kojoj banka prima depozite i upravlja imovinom izraženom u stranoj valuti u korist lica čije je stalno mesto boravka u drugoj zemlji“. ²⁶ Prilikom utvrđivanja definicije pošlo se od kriterijuma pružanja usluga i beneficija nerezidentima, a pri tome je uzeta u obzir činjenica da je u većini država u svetu status rezidenta primarni element za određivanje statusa obveznika.

Forum za finansijsku stabilnost (The Financial Stability Forum – FSF) definisao je da su „zemlje poreskog raja one zemlje koje imaju zakonodavstvo sa niskim porezima da bi privukle određene aktivnosti nerezidenata“. ²⁷

Danas je uobičajeno da se poreskim rajem, tj. poreskim utočištem ili skrovištem, nazivaju mesta gde su porezi, odnosno sve javne dažbine, niski ili ih uopšte i nema, a procedure krajnje jednostavne, uz izraženu zaštitu finansijske privatnosti. Poreski rajevi kao zemlje u kojima određene vrste prihoda ne podležu posebnim opterećenjima osiguravaju posebne privilegije međunarodnim preduzećima, sa željom i ciljem da ih privuku u svoje područje.

Lociranje u poreskom raju za međunarodno preduzeće znači mogućnost da na legalan način uštedi na porezu. Međutim, osim poreskih olakšica bitni kriterijumi za donošenje odluke o izboru ovakve lokacije jesu i politička stabilnost zemlje, razvijen sistem komunikacija i transporta, sloboda konverzije valuta i sl. ²⁸

Usled procesa globalizacije za mnoge države je teško održati visoke poreze, jer je danas poreskim obveznicima lako da prebace svoje aktivnosti i poslovanje u područja sa nižim

²⁶ United Nations (1998), *Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering*, p. 16

²⁷ Financial Stability Forum (2000), *Report of the Working Group on Offshore Centres*, p. 5.

²⁸ http://www.off-shore.net/srpski_offshore/, pristupljeno: 21.09.2016.

porezima. Ovaj fenomen je poznat kao poreska konkurencija. Konkurencija ohrabruje države da učine svoje poreske sisteme privlačnijim za investitore, međutim off – shore finansijski centri su nelojalna konkurencija zbog veoma niskih ili čak i nepostojećih kamatnih stopa.

U vezi s tom problematikom, OECD je identifikovao tri ključna faktora na osnovu kojih se neka zemlja, područje ili mesto smatraju poreskim rajem: ²⁹

- prvo, potrebno je da konkretna zemlja uopšte nema uvedene nominalne poreze, ili da su uvedeni samo za specifične slučajeve. Takođe, potrebno je da se zemlja nudi kao mesto koje nerezidenti mogu da koriste za izbegavanje plaćanja poreza u svojim državama. Shodno tome, veći broj zemalja poreskog raja ili nema uvedene poreze na dohodak ili su, ako ih ima, ti porezi veoma niski. Pri tome, karakteristično je da nijedan off-shore centar nema uvedenu obavezu plaćanja poreza na kapitalnu dobit i poreza na nasleđe. U tim zemljama postoje pogodbe o visini poreske stope, ali i druga praksa kada se dosledno ne primenjuju pravila, ne vrši odgovarajući nadzor, i onemogućen je legalni pristup finansijskim podacima poreskim i drugim nadležnim organima. To su sve uobičajena obeležja zemalja poreskog raja;
- drugo, potrebno je da nema transparentnosti i razmene podataka sa drugim državama;
- treće, potrebno je da zemlja ima tipičnu zakonodavnu regulativu i administrativnu praksu prema kojoj su poslovni i imovinski podaci zaštićeni striktnim pravilima tajnosti, uključujući i zaštitu od uvida i poreskih istraživanja poreskih organa, čime se sprečava svaki uvid u podatke o poreskim obveznicima.

Postoje četiri tipa zemalja poreskih rajeva:

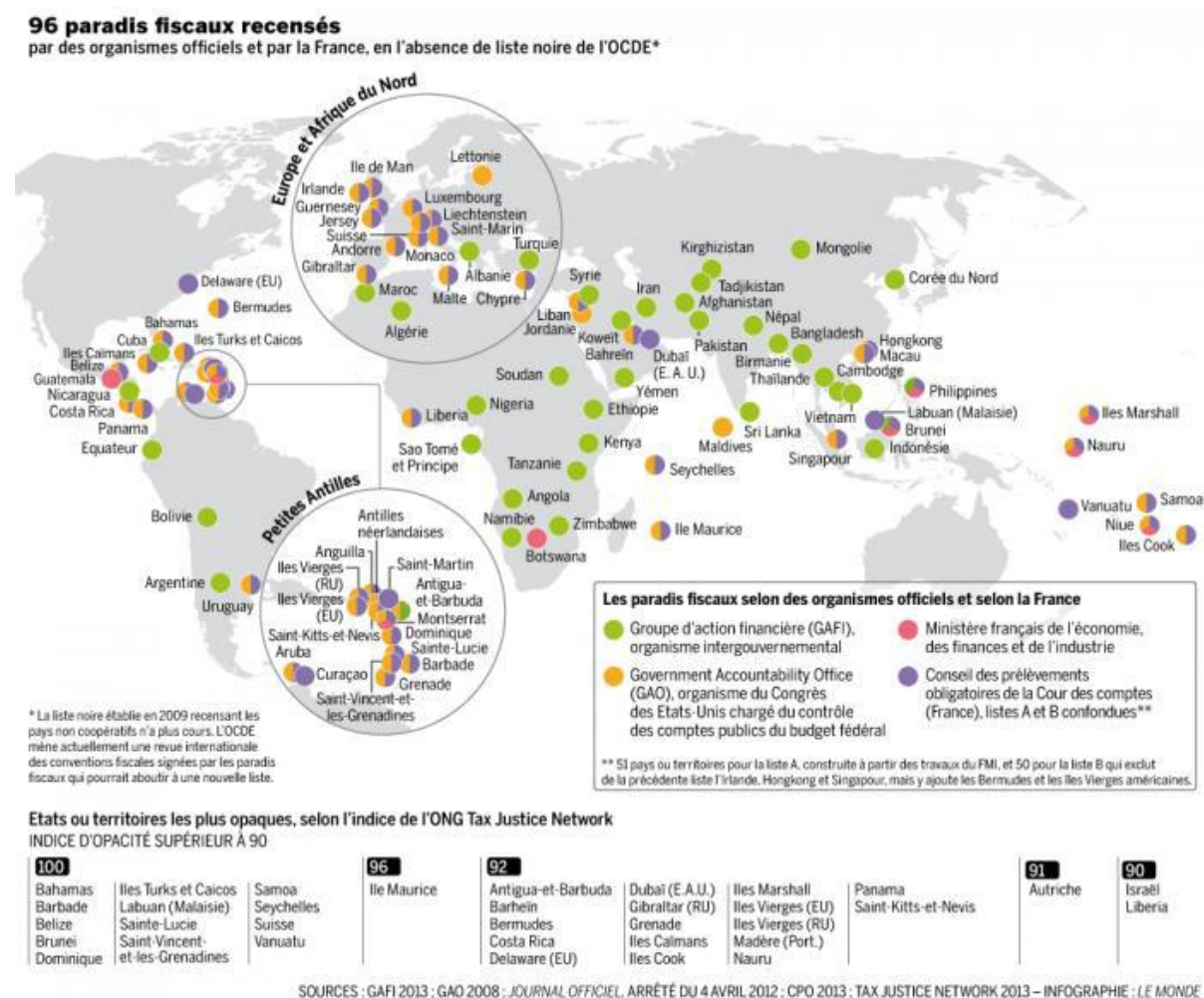
1. zemlje bez poreza (Bahami, Bermudi i Kajmanska Ostrva);
2. zemlje sa porezima po niskoj stopi (Britanska i Devičanska ostrva);
3. zemlje u kojima se plaća porez na prihod iz domaćih, ali ne i na one iz stranih izvora, (Hong Kong, Liberija, Panama);
4. zemlje koje odobravaju specijalne privilegije, tj. koje se smatraju poreskim rajevima samo za granične svrhe (Monako, Lihtenštajn). ³⁰

²⁹ OECD (1998), *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, Paris, p. 23.

³⁰ Prema: UN Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering (2008), i http://www.off-shore.net/srpski_offshore/, pristupljeno: 18.09.2016.

U globalizovanom svetu surove konkurencije niske poreske stope se koriste kao instrument privlačenja kapitala. Zemlje u tranziciji, često sklone preterivanju, pokušavaju da baš one budu šampioni niskih poreza. Strani investitori dobijaju prekomerne poreske beneficije i bivaju favorizovani u odnosu na slaba domaća preduzeća. To je dobro za inostrane kompanije, ali loše za državu i njen budžet. Kako se budžet mora puniti, država svaljuje poreski teret na one koji ne mogu izbeći plaćanje poreza, a poreza se oslobađaju strane kompanije, koje kada bi plaćale poreze puno bi doprinele popunjavanju budžeta. U ovom slučaju se može reći da države poreskih rajeva rado uzimaju od siromašnih i daje bogatima.

Na slici br. 7 se može videti 96 zemalja koje se smatraju poreskim rajevima rangiranih po bojama. Svaka boja predstavlja određene pogodnosti koje ove zemlje nude svojim klijentima.

Slika 7: Šematski prikaz off-shore zona
Izvor: http://www.off-shore.net/english_offshore/

N slici 7. se može videti šema rasporeda off-shore zona na svetskom nivou, koje su prošle recenziju od strane zvaničnih organa u Francuskoj:

- a) zelena boja - off-shore centri određeni na osnovu spiska grupe finansijskih organizacija međuvladinih tela;
- b) žuta boja - spisak off-shore vladine kancelarije kongresa SAD zadužene za kontrolu javnih finansija i budžeta;
- c) roze boja - off-shore zone na osnovu spiska francuskog ministarstva privrede finansija i industrije;
- d) ljubičasta boja - off-shore zone na osnovu spiska francuskog tela za javne finansije.³¹

Po nekim procenama svetskih stručnjaka danas je registrovano oko 4.000.000 off-shore firmi, a svake godine se taj broj povećava za pedeset hiljada preduzeća.

Pokušavajući da se sagleda odnos broja stanovnika i broja preduzeća u off-shore zonama, došlo se do nekih zaključaka, koji nisu mogli biti primenjeni na sve destinacije off-shore zona. Za većinu zona važi da su to državice sa malim brojem stanovnika bez industrije i ekonomije. (npr. Kajmanska ostrva imaju 27.000 stanovnika i 34.000 registrovanih kompanija, od kojih su 590 banke; Devičanska ostrva imaju oko 30.000 stanovnika i registrovanih oko 1.000.000 kompanija). Za Hong Kong (koji se takođe smatra off-shore zonom) ne može se reći da ima mali broj stanovnika, ima oko 7 miliona. Takođe ne može se reći da su mu industrija i ekonomija nerazvijene, već naprotiv. Činjenica je da zemlje "poreskih rajeva" čine 1,2% svetske populacije, a da se na njihovim računima nalazi 31% profita američkih multinacionalnih kompanija, te da se 26% svetske imovine nalazi u vlasništvu korporacija sa sedištem u off-shore zonama.³²

³¹ Radonjić S. (2015), *Uključivanje nelegalno stečene imovine u legalne tokove i njen uticaj na ekonomski razvoj i preraspodelu društvenog bogatstva* – doktorska disertacija, Univerzitet Union u Beogradu, Beogradska bankarska akademija, Beograd, strana 204.

³² Ibid, strana 204.

1. NASTANAK ZEMALJA PORESKOG RAJA

Korišćenje različitih poreskih zakonodavstava država radi izbegavanja ili smanjenja poreske obaveze staro je koliko i oporezivanje. Nastanak zemalja poreskog raja uglavnom se u teoriji i praksi vezuje za razvoj koncepta poreske konkurencije, sa početka XII veka, iako je po nekim mišljenjima taj poreski status imao Vatikan kao prvi primer poreskog raja još u osmom veku.³³

Na ubrzani razvoj zemalja poreskog raja u novijoj istoriji presudno su uticali I i II svetski rat. Naime, i posle prvog i posle drugog ratnog perioda došlo je do dramatičnog rasta poreskog opterećenja usled potrebe da se rekonstruišu razrušene privrede i društveni razvoj. Švajcarska, koja je kao neutralna zemlja izbegla te troškove, bila je u prilici da održi nizak nivo poreskog opterećenja privrede i stanovništva, i time je postala lider u privlačenju kapitala. Koincidencija je da je Švajcarska jačajući zakonodavstvo o bankarskoj tajni u ranim tridesetim godinama dvadesetog veka, više sa ciljem da pomogne ljudima da sakriju novac u strahu od nacističkog režima, a kasnije i iz drugih razloga, zapala u oči ljudima koji su hteli da sakriju novac iz legalnih i nelegalnih razloga. Početkom 20. veka švajcarske banke su, kada je reč o kapitalu, dugo bile utočište za ljude koji su bežali pred revolucionarnim i ratnim pretnjama iz zemalja poput Rusije, Nemačke i Južne Amerike.

Sadašnje moderne zemlje poreskog raja prošle su, u periodu posle dva svetska rata, nekoliko faza razvoja: ³⁴

- u prvoj fazi, od 1920. do 1950. godine, za te zemlje se prvenstveno vezivalo izbegavanje plaćanja poreza na dohodak građana, uglavnom bogatih pojedinaca;
- u drugoj fazi, od 1950. godine i dalje, povećan je broj zemalja poreskog raja zahvaljujući interesu korporativnih grupa, koje su poslovanjem sa tim zemljama značajno umanjivale svoje poreske obaveze. Njihova strategija se uglavnom zasnivala na izbegavanju dvostrukog oporezivanja između zakonodavstava sa visokom i zakonodavstava sa niskom stopom poreskog opterećenja. Usled naglog povećanja takve prakse, veći broj zemalja je ukinuo ili ograničio primenu ugovora o izbegavanju dvostrukog oporezivanja sa malim zemljama, čime

³³ Hrustić H. (2008), *Oblici poslovanja u zemljama poreskog raja*, Pravo i privreda, Udruženje pravnika u privredi Srbije, „Dosije“, Beograd, str. 42

³⁴ Vidi: Wouter H. Muller., Christian H. Kalin, John G. Goldsworth (2007) , *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, John Wiley & Sons, West Sussex, England, p. 3.

su zaštitile svoje javne prihode koji se ubiraju po osnovu plaćanja poreza na dobit korporacija; – u trećoj fazi, sredinom osamdesetih godina prošlog veka, većina zemalja poreskog raja izmenila je fokus svoje legislative. To je učinjeno ukidanjem lokalnog oporezivanja i stvaranjem povoljnih uslova za rezidentne i nerezidentne poslovne korporacije. Prilagođavajući se situaciji na svetskoj političkoj, ekonomskoj i zakonodavnoj sceni, te zemlje su uspevale, i uspevaju i dan-danas da dođu do sredstava neophodnih za sopstveni razvoj. O kojoj količini finansijskih sredstava je reč najbolje pokazuju zvanični podaci renomiranih međunarodnih institucija. Tako je MMF procenio, na osnovu podataka BIS ³⁵ da je promet najvećih off-shore finansijskih centara krajem 2014. godine premašio sumu od 12,6 triliona američkih dolara, što je tada iznosilo oko polovine ukupno ostvarenog međunarodnog prometa.

2. OBLICI POSLOVANJA U ZEMLJAMA PORESKOG RAJA

Off – shore finansijski centri danas imaju veoma značajnu ulogu u svetskom finansijskom sistemu zbog količine novca koji se u njima nalazi i zbog velikih teškoća da se njegovo kretanje dalje prati. Pretpostavlja se da je veliki deo tog novca zarađen na nelegalan način i da je iz matične zemlje upravo iznešen iz tog razloga, odnosno da bi se “oprao”. Off – shore finansijski centri nude svojim klijentima veliki broj usluga po veoma niskim ili čak i ne postojećim kamatnim stopama.

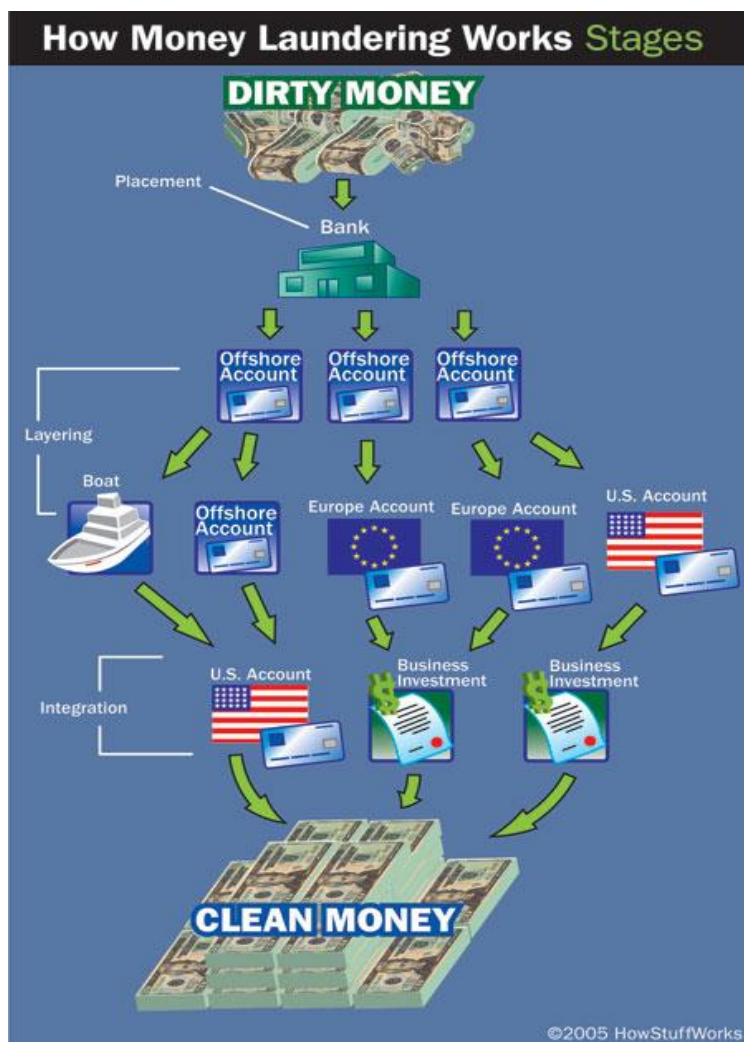
Ekonomske aktivnosti u off-shore finansijskim centrima u svetu sastoje se od pružanja nerezidentima mnoštva profesionalnih usluga. U te usluge spadaju:

- profesionalne finansijske usluge;
- vođenje investicionih fondova;
- bankarske usluge;
- poslovi osiguranja;
- poslovi vezani za penzione fondove;

³⁵ The Bank for International Settlements – BIS (Banka za međunarodno poravnanje) nadležna je za uspostavljanje normi i pravila na osnovu kojih se procenjuje da li je zajam rizičan ili nije. BIS ima ulogu centralne banke za poravnanje dugova. Oformljena je 1947. godine u skladu sa Bretonvudskim sporazumom (The Bretton Woods Agreements), iz 1944. godine, od kada se američki dolar koristi kao univerzalni novac u međunarodnim plaćanjima i za globalne rezerve.

- trgovinski poslovi;
- usluge agenata;
- usluge poreskog planiranja.³⁶

Na slici br. 8 se mogu videti načini funkcionisanja off –shore finansijskih centara, kao i njihova uloga u procesu pranja novca.

Slika 8: *Pranje novca pomoću off-shore kompanija*
 Izvor: <http://money.howstuffworks.com/money-laundering1.htm>

Prilikom korišćenja usluga finansijskih posrednika, vlasnici slobodnih sredstava deponuju sredstva u off-shore centre, a ona se potom, preko posrednika, plasiraju u vidu pozajmica ili investicija, i na taj način, kasnije, uglavnom završavaju u državama u kojima je započet njihov transfer. Iako se korišćenjem tog načina ne izbegava oporezivanje u državi principalu, njime

³⁶ Financial Stability Forum (2000), *Report of the Working Group on Offshore Centres*, p. 6.

je omogućeno vlasniku sredstava da, na osnovu zakonodavstava matične i off-shore zemlje, ne bude predmet dodatnog oporezivanja. Kriminalci i teroristi na taj način uspešno prikrivaju poreklo sredstava i njihovim uvođenjem u legalne finansijske kanale širom sveta, omogućavaju buduće finansiranje svojih nelegalnih aktivnosti.

Holding korporacijama se prilikom korišćenja usluga off-shore centara u tim zemljama pružaju značajne prednosti u odnosu na matične zemlje. Pri tome vlasnik kompanije, koji je nerezident, osniva kapitalom koji potiče iz druge zemlje kompaniju u off-shore centru. Tom kompanijom se kasnije upravlja iz drugog off-shore centra, u kojem je rezident kompanija majka. Holding kompanija finansira transakcije kompanije ćerke, a dobit se, na kraju, na razne načine transferiše u matičnu zemlju.³⁷

Čest metod u poslovanju tako osnovanih kompanija jeste kreiranje fiktivnih troškova, odnosno prenošenje profita iz zemlje sa visokim poreskim teretom u zemlju sa niskim poreskim teretom. To se postiže fakturisanjem fiktivnih troškova po osnovu navodno pruženih usluga konsaltinga ili osiguranja, čime se umanjuje ostvarena dobit u matičnoj zemlji. Jedan od popularnih metoda off-shore poslovanja jeste i metod transfernih cena. U tim slučajevima off-shore kompanije služe za refakturisanje. One, jednostavno, vrše nabavku raznih dobara ili ugovaraju usluge u jednoj državi, a prodaju ih drugoj državi. Prilikom nabavke fakturišu robu i usluge bez iskazane razlike u ceni, bez profita, i ostvaruju tzv. transfernu cenu. Kasnije, prilikom prodaje robe krajnjem kupcu vrši se fakturisanje sa iskazanim profitom i tako profit ostaje u kompaniji osnovanoj u off-shore zemlji. Skriveni profit, ostvaren i integrisan zahvaljujući zaokruženom ciklusu pranja novca, kasnije se koristi za dalje poslovanje kompanije, a kriminalci i teroristi, odnosno njihovi finansijeri, mogu da ga koriste za svoje nelegalne aktivnosti. Naime, tako ostvareni prihodi se lako mogu transferisati dalje, ali i koristiti za finansiranje nelegalnih aktivnosti, pa i terorizma.

Primer dobrog organizovanja za poslovanje u off-shore finansijskim centrima jesu off-shore korporacije, odnosno internacionalne biznis-korporacije (International Bussines Corporations–IBC). One posluju i emituju akcije i obveznice, čime povećavaju svoj kapital, u uslovima nepostojanja javnog centralnog registra akcionara i uglavnom upravljaju raznim investicionim fondovima. Najčešće multinacionalne korporacije osnivaju off-shore banke, preko kojih

³⁷ Sandić K. (2012), *Fenomen finansiranja terorizma putem pranja novca i uspostavljanje delotvornog sistema kontramera*, Vojno delo proleće, Beograd, strana 390.

upravljaju deviznim operacijama i vrše internacionalna ulaganja. Matična banka (on-shore bank) osniva svoje filijale u off-shore centrima, čime se stvara čitav lanac paralelnih banaka sestara. Po osnivanju, banke sestre obavljaju usluge administriranja off-shore fondova: obavljaju nadzor, vode računovodstvo i obavljaju transfer sredstava.³⁸

“U off-shore finansijskim centrima nema poreza na kapital, poreza po odbitku na dividende i kamate, poreza na finansijske transakcije, poreza na dobit korporacija i poreza na kapitalnu dobit, i ne postoji poreska kontrola”.³⁹ Pri tome, traži se i mali broj izveštaja regulatornim telima. U okviru takvog lanca lako se zameće trag sredstvima. Ostvarena dobit se transferiše u razne druge vidove imovine, a kasnije može legalno da se koristi u razne svrhe širom sveta.

Imućni pojedinci i multinacionalne kompanije drže svoj kapital u zemljama poreskog raja, između ostalog, i zbog želje da se zaštite od potencijalne kontrole porekla sredstava i njihove namene. Uz to, otvaranje računa u off-shore finansijskoj instituciji za njih je sredstvo izbora kada se radi o poverljivim informacijama kako o njima samima, tako i o njihovim sredstvima. Jedan od opredeljujućih faktora za korišćenje usluga poreskih rajeva svakako je i strah od zaplene i konfiskacije imovine i sredstava, odnosno zaštita koju u tom pogledu dobijaju u tim sredinama.

Na razmere off-shore poslovanja u današnje vreme najbolje ukazuju sledeći podaci:

- Kajmanska ostrva su postala peti najveći bankarski centar u svetu, posle Njujorka, Londona, Tokija i Hongkonga, sa 40.000 stanovnika i 580 banaka, sa više od pet stotina milijardi američkih dolara na depozitima, 2.238 investicionih fondova, 499 osiguravajućih društava i 40.000 off-shore kompanija;
- Nye, na kojima je nastanjeno samo 2.000 stanovnika, ima 3.000 registrovanih međunarodnih biznis korporacija;
- Bahami imaju 580 osnovanih investicionih fondova, 60 osiguravajućih društava i 100.000 međunarodnih biznis korporacija. Vrednost njihove poslovne imovine procenjuje se na više od 350 milijardi američkih dolara. Tu je i 418 poslovnih i investicionih banaka iz 36 država;

³⁸ Sandić K. (2012), op. cit., strana 391.

³⁹ Vidi: http://www.off-shore.net/srpski_offshore/, pristupljeno: 24.09.2016.

- Britanska Devičanska ostrva, prema izveštajima revizorske kuće KPMG iz 2014. godine, predstavljaju najveće off-shore zakonodavstvo u svetu po veličini kapitala korporacija osnovanih bez obaveze fizičkog prisustva prilikom obavljanja poslovanja;
- Kipar ima 24 miliona nerezidentskih bezimernih računa sa preko 100 milijardi američkih dolara depozita;
- Luksemburg ima jedan od najrazvijenijih finansijskih sektora, u kojem 90 odsto svih računa čine računi nerezidenata;
- Monako, koji ima 70 finansijskih institucija koje vode 350.000 otvorenih računa, sa samo 30.000 rezidenata, na depozitima ima čak 44 milijarde američkih dolara.⁴⁰

Ako se, uz navedeno, uzme u obzir i netransparentno radno okruženje, što znači da je zagarantovan visok nivo anonimnosti, tj. da se ne daju nikakva obaveštenja organima za krivično gonjenje i procesuiranje zemlje prebivališta nerezidenta, jasno je zašto su te zemlje, pored vlasnika kapitala, za svoje potrebe odabrali i finansijeri terorističkih organizacija. Naime, i jednima i drugima zemlje poreskog raja pružaju neograničene mogućnosti za obavljanje sumnjivih poslova, poput poreskih utaja i pranja novca, odnosno finansiranja terorizma.

Najpoznatije zemlje koje se smatraju područjima poreskog raja u svetu su:

- u Evropi: Andora, Kipar, Gibraltar, ostrvo Man, Džersi, Madeira i Švajcarska;
- na Srednjem istoku: Bahrein, Izrael i Liban;
- u Africi: Džibuti, Liberija, Mauricijus i Sejšeli;
- u Aziji i na Pacifiku: ostrvo Kuk, Makao, Maršalska ostrva, Zapadna Samoa, Tajland i Singapur;
- na zapadnoj hemisferi: Antigva, Aruba, Barbados, Belize, Holandski Antili, Urugvaj i Portoriko.⁴¹

U tu grupu finansijskih centara svrstavaju se i Hongkong (više od 450 poslovnih banaka), Singapur (više od 200 poslovnih banaka) i Luksemburg (više od 200 poslovnih banaka). U široj javnosti je manje poznato da se ta važna finansijska tržišta privredno razvijenih država

⁴⁰ U.S. Department of Treasury (2014), *Financial Crimes Enforcement Network*, FinCEN Advisory, Washington, p. 21.

⁴¹ Madinger J. (2006), *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*, CRC Press, Florida U.S., p. 7.

svrstavaju, na osnovu pogodnosti i usluga koje nude klijentima, u finansijske off-shore centre. Tačnije, nasuprot stereotipima da su svi off-shore finansijski centri locirani na sunčanim ostrvima, poput Kariba i Južnog Pacifika, osnovni status klijenta nerezidenta da ne podleže poreskim obavezama, odnosno da su za njega, ukoliko im i podleže, skromno opterećenje, kao i zagarantovana tajnost računa, svrstavaju ta finansijska tržišta u red finansijskih off-shore centara. Tako, na primer, u nestručnom delu javnosti malo se zna da su SAD poreski raj za vanevropske investicione fondove, pogotovo država Montana, koja je depozitni off-shore centar.

Evidentno je da u sadašnje vreme tzv. poreski rajevi imaju višestruku i veoma značajnu ulogu u svim vidovima obavljanja nezakonitih delatnosti, a posebno u procesima pranja novca, kao jednom od najznačajnijih oblika finansiranja terorizma i organizovanog kriminala.

Organizovane kriminalne grupe i terorističke organizacije aktivno i višestruko koriste za finansiranje svojih aktivnosti navedene mogućnosti kako bi raspolagale svojim fondovima i sredstvima bez ikakvog ozbiljnijeg straha da će biti otkrivene i sprečene, odnosno da će im sredstva biti oduzeta i konfiskovana, čime bi bile onemogućene ili značajno ugrožene.

U nastavku rada biće detaljnije opisan odnos između pranja novca i finansiranja terorizma.

GLAVA IV

PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Odnos između pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti je veoma kompleksan i zahteva veliku pažnju zbog sve češćih terorističkih aktivnosti raznih terorističkih grupa širom sveta koje se većinom finansiraju pomoću opranog novca.

Terorizam je jedna od najvećih pretnji po čovečanstvo u XXI veku. Njihove metode napada su brutalne i uvek drugačije, te je potrebno veoma ozbiljno pristupiti suzbijanju i sprečavanju ove pojave.

Da bi terorističke aktivnosti mogle da zažive u praksi neophodna je finansijska podloga. Finansijska podrška, tj. novac, čini pokretačku snagu i osnovu svake terorističke organizacije, bez obzira na to kako se ona naziva, gde se nalazi i zbog kojih ciljeva izvodi svoje akcije. Novac je kiseonik za terorizam, teroristi ne mogu da funkcionišu bez sredstava koja mogu da podižu i koriste širom sveta. Dakle, kao i druge interesne grupe, terorističke grupe i organizacije moraju da obezbede neophodna finansijska sredstva za finansiranje svojih poduhvata. “Uspešna teroristička organizacija ili grupa je ona koja je stvorila takve mehanizme da može na osnovu njih da ostvari i održi efikasnu finansijsku infrastrukturu”.⁴² Zbog toga ona mora da osmisli i uspostavi izvore finansiranja, načine pranja tih sredstava i, na kraju, siguran način da se ta sredstva koriste za pribavljanje materijalnih i drugih logističkih stvari neophodnih za izvođenje terorističkih akcija.

1. ZNAČAJ OPRANOG NOVCA ZA FINANSIRANJE TERORIZMA

Za pojam terorizam, zbog aktuelnosti i značaja, postoji u teoriji i praksi mnoštvo definicija. Otuda danas imamo sve veći broj autora koji smatraju da se ne može dati jedna kratka, a naučno validna definicija terorizma. Naučna definicija mora da bude celovita, što znači da mora da uključi sve bitne odredbe terorizma kao specifične i celovite pojave, ma koliko on bio složena pojava koja podrazumeva veliki broj definicionih elemenata u skladu sa sadržajem

⁴² Financial Action Task Force on Money Laundering, FATF (2002), *Report on Money Laundering Typologies*, Paris, p. 2.

pojma. Prema definicij profesora Simeunovića: „Terorizam je složeni oblik organizovanog, individualnog i ređe institucionalnog političkog nasilja, obeleženog zastrašujućim fizičkim i psihološkim metodama političke borbe kojima se obično u vreme političkih i ekonomskih kriza, a retko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti 'veliki ciljevi' na način potpuno neprimeren datim uslovima, pre svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju“. ⁴³

Novac je za terorističke grupe i organizacije veoma značajan, budući da je opšte sredstvo za razmenu. „Ostale dve uloge novca su da bude sredstvo za štednju – za čuvanje kupovne moći, i sredstvo za izračunavanje 'vrednosti' svih materijalnih i duhovnih stvari. Neki ekonomisti govore i o četvrtoj ulozi novca – da je on i platežno sredstvo, odnosno kreditni novac.“ ⁴⁴

O značaju novca u svakom, pa i u tom kontekstu, najbolje svedoči stav rimskog imperatora Vespasiana: „Pecunia non olet“ ⁴⁵, što znači: „Novac ne smrdi“. U vezi s tim, pranje novca presudno utiče na uspešno delovanje uglavnom svih oblika organizovanog kriminala, a pogotovo transnacionalnog.

Može se, na osnovu iskustva potvrđenog u praksi, sa sigurnošću reći da pranje novca presudno utiče na uspešno delovanje gotovo svakog oblika organizovanog kriminala, pa i na terorističko delovanje. Pri tome, nesporno je da upravo zbog navedenog uticaja jasno shvatanje procesa pranja novca zahteva i jasno razumevanje činjenice šta je to novac i kako on funkcioniše. Pored toga, da bi predstava bila potpuna, neophodno je i jasno razumevanje šta je kriminalitet. „Kriminalitet je ukupnost svih zločina u određenom vremenu i prostoru, koji se kao masovna društvena pojava prilagođava savremenim društvenim pojavama, ispoljavajući se kroz nove pojavne oblike“. ⁴⁶ Kriminalne organizacije, u koje spadaju i terorističke organizacije, grupe i pojedinci, na osnovu nezakonitih aktivnosti stiču znatne finansijske prihode, imovinu i novac.

⁴³ Simeunović D. (2002), *Teorija politike, I deo*, „Nauka i društvo“, Beograd, str. 159

⁴⁴ Veselinov D. (2008), *Politička ekonomija*, Fakultet političkih nauka, „Čigoja štampa“, Beograd, str. 162.

⁴⁵ Izjava pripisana imperatoru Vespasianu, prilikom podizanja taksi na upotrebu javnih toaleta. Concise Oxford Dictionary of Quotations, Oxford, 1986, str. 262.

⁴⁶ Ignjatović Đ. (2006), *Kriminologija*, „Službeni glasnik“, Beograd, str. 4.

U vezi s fenomenom finansiranja terorizma, u literaturi je uglavnom zastupljeno stanovište, zasnovano na mnogobrojnim istraživanjima, da savremeni terorizam može da bude jeftin za finansiranje. U prilog tome navode se egzaktni podaci da je, na primer, cena eksploziva na tržištu niska, tj. da je eksploziv dostupan širem krugu potencijalnih kupaca. Takođe, pojedini autori i stručnjaci za tu oblast smatraju da je samoubilački terorizam veoma jeftin, naravno ukoliko se ne uzimaju u obzir izgubljeni životi: s jedne strane - teroriste samoubice i, s druge strane – žrtve, koja je po pravilu civil. Kao najbolji primer za tvrdnje o niskim troškovima terorističkih akcija koje su izazvale teška materijalna razaranja i velike civilne žrtve može da posluži poznata teroristička operacija koja je izvedena u Madridu 2004. godine. Posledice toga su bile više od dve stotine ljudskih žrtava. Na osnovu istražnih radnji koje su sproveli španski državni organi, ustanovljeno je da direktni troškovi celokupne operacije nisu iznosili više od 10.000 evra. Na taj teroristički napad osvrnuo se i bivši predsednik Kolumbije Andreas Pastrana, prema čijem mišljenju „za finansiranje, recimo, terorističkog napada u Madridu potrebno je bilo prodati dva kilograma hašiša“. ⁴⁷ Jedan od zastupnika te teze je i direktor odeljenja za odbrambena pitanja i stručnjak za terorizam u vašingtonskom institutu „Kejto“ dr Ajvan Ivand, koji smatra da su u Evropi, a posebno u BiH, teroristi spremni na preduzimanje raznovrsnih vidova terorističkih aktivnosti. Za to nije potrebno mnogo novca. Sve što je potrebno jeste pažljivo i detaljno planiranje sa pojedincima koji su obučeni i spremni za takve akcije.

Tezi o tzv. jeftinom terorizmu u praksi je suprotstavljena teza da u današnje vreme ne postoji ni jeftini, ni skupi terorizam. Prema zagovornicima te teze, terorizam ima svoju stvarnu cenu, koja u svom finansijskom znaku u praksi predstavlja značajne iznose novca, čak i u međunarodnim razmerama. Usled činjenice da je u neku ruku jedinstven fenomen, terorizam je teško uporediv sa bilo kojim drugim fenomenom.

Pri razmatranju dve navedene teze treba poći od činjenice da je vidljivi teroristički akt samo vrh ledenog brega. U stvari, on je krajnji proizvod ideja o terorizmu koje imaju osnove u mnogo širim društveno-političkim i socijalno-ekonomskim prilikama na nivou svetske zajednice, a ne samo terorističkih organizacija koje ga u praksi pripremaju i izvršavaju. “Teroristička aktivnost kao pojam obuhvata pored terorističkog akta i niz drugih drugih radnji, počev od planiranja do pripreme izvršenja tog akta, zaključno sa propagandnom i

⁴⁷ Sandić K. (2012), *Finansijske institucije i finansiranje terorizma putem pranja novca*, Nauka, bezbednost, policija, Beograd vol.17, br. 2, 122 str.

mobilizacionom eksploatacijom njegovih efekata”.⁴⁸ Da bi se kao krajnji produkt ostvario teroristički akt neophodno je da se obezbede i investiraju značajna finansijska sredstva. Ta sredstva su neophodna za stvaranje pogodnih preduslova za nastajanje samog terorizma. A terorizam kao pojava nastaje neposredno iz ekstremizma, koji se može ispoljavati u specifičnim oblicima. U savremenom svetu, najočigledniji i najpoznatiji oblik ekstremizma jeste verski ekstremizam, koji je idealno plodno tlo za nastanak i razvoj verskog terorizma.

Iz navedenog jasno proizilazi da nije presudno značajno razmatranje samo cene koštanja pojedinih segmenata terorističkog akta, kao što je, na primer, cena upotrebljenog eksploziva. Pri razmatranju i utvrđivanju cene koštanja izvedenog terorističkog akta, iza čije realizacije stoji teroristička organizacija, treba uzeti u obzir i sve druge finansijske izdatke. Pre svega, reč je o troškovima neophodnim da se poseje seme iz kojeg se razvija klica terorizma kao ideja, iz koje u praksi nastaju i terorističke organizacije i njihove akcije, za čije krajnje sprovođenje u delo ponekad zaista nisu potrebna značajna finansijska sredstva.

U praksi se terorizam može ispoljavati i u vidu pojedinačnih terorističkih akata iza kojih ne stoji nikakva teroristička organizacija, odnosno njena finansijska podrška. Međutim, i u takvim slučajevima iza svakog pojedinačnog terorističkog akta sigurno stoji ideja o terorizmu, a za nastajanje i sukcesivno pothranjivanje takvih ideja nesporno su potrebna značajna finansijska sredstva. Tako shvaćena i prezentovana dimenzija savremenog terorizma ima izuzetan značaj za potpuno i pravilno sagledavanje fenomena terorizma, odnosno za što uspešnije suprotstavljanje terorizmu.

U najznačajnijoj do sada, može se reći kulturnoj terorističkoj operaciji XXI veka koja je izvedena 11. septembra 2001. u SAD, prema zvaničnim procenama FBI, samo priprema i izvođenje koštali su organizatore 250.000 američkih dolara.⁴⁹ Finansijska sredstva su bila potrebna kako za organizaciju i izvođenje brojnih putovanja, tako i za plaćanje letačke obuke i pokrivanje životnih troškova terorista u toku dugotrajne pripremne faze. Sve te troškove teroristi, svakako, nisu mogli da snose samo na osnovu ličnih prihoda.

U finansijskoj istrazi u vezi s terorističkim aktom u SAD bilo je obuhvaćeno 448 fizičkih lica, 19 pravnih lica i šest raznih udruženja. Takođe, temeljito je analizirano korišćenje 452 računa u poslovnim bankama i 42 računa kreditnih kartica. Pored toga, sveobuhvatno su analizirani i

⁴⁸ Simeunović D. (2009), *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, strana 70.

⁴⁹ Madinger J. (2006), op. cit., p. 14.

drugi relevantni tragovi i indicije, koji su prikupljeni na osnovu prijava banaka i drugih finansijskih institucija koje su ukazivale na to da je reč o pranju novca, odnosno o finansiranju terorističke akcije putem pranja novca.⁵⁰

Da li su u pravu zastupnici jedne ili zastupnici druge teze? Koliko je finansijskih sredstava zaista neophodno da bi pripadnici terorističkih organizacija stvorili realnu osnovu za iniciranje, organizovanje i izvođenje terorističkih akcija? Na to se odgovor gotovo sam nameće ukoliko se uzme u obzir činjenica da se za uspostavljanje i održavanje terorističke infrastrukture moraju obezbediti značajna sredstva: za instaliranje i održavanje razgranate mreže pristalica organizovanih u terorističke ćelije širom sveta; za iznajmljivanje ili kupovinu stanova i za druge logističke aktivnosti. Dakle, sigurno je reč o finansijskim sredstvima za koja se ne može tvrditi da su beznačajna – neke procene se kreću oko iznosa od nekoliko milijardi dolara, na globalnom planu. “Samo podaci o Al Kaidi ukazuju na to da ta teroristička organizacija ima na raspolaganju imovinu čija se vrednost procenjuje na preko pet milijardi dolara”.⁵¹ Prema proceni analitičara, njeni godišnji prihodi iznose između dvadeset i pedeset miliona dolara.

Na osnovu navedenog, jasno je da u današnjem svetu – ako se terorizam posmatra kao proces koji nije nastao spontano, već je osmišljen i ima svoj razvoj, što na kraju neminovno rezultira preduzimanjem konkretnih terorističkih aktivnosti – nema govora o jeftinom terorizmu. Skromna finansijska sredstva mogu biti dovoljna samo za finansiranje pojedinih segmenata celokupne terorističke infrastrukture ili konkretnih akcija. Međutim, sve je to samo kap u evidentno velikom moru već uveliko razvijene terorističke ideologije, odnosno uspostavljene infrastrukture, koje se na naše oči nezaustavljivo razvijaju i transformišu iz jednog u drugi oblik, zavisno od raznih socijalnih, verskih, savremenih ili tradicionalnih civilizacijskih uticaja.

⁵⁰ Kersten U. (2003), *Međunarodni terorizam, doprinos policije u suzbijanju globalnog fenomena*, Pogledi, Policijska akademija, Beograd, str. 6

⁵¹ Ibid, strana 8.

2. FAZE FINANSIRANJA TERORIZMA PUTEM PRANJA NOVCA

Finansiranje terorizma je prikupljanje i distribucija sredstava sa namerom da se iskoriste za vršenje terorističkih akata kao i za finansiranje aktivnosti terorističkih organizacija ili individualnih terorista.

Finansiranje terorizma se sastoji od nekoliko faza koje karakterišu različiti učesnici i različiti mehanizmi, a svaki od njih može biti ranjiv na različite instrumente otkrivanja i sprečavanja.

- Početna faza finansiranja terorističkih aktivnosti je faza prikupljanja ili akumulacije sredstava iz više različitih izvora i na više različitih načina. Sredstva mogu poticati iz zakonitog poslovanja kompanija koje su povezane, pa čak i vođene od strane terorističkih organizacija ili pojedinaca. S druge strane, sredstva mogu poticati od krivičnih dela kao što su trgovina drogom, otmice, iznude, prevare i sl.. Donacije od strane pojedinaca koji podržavaju ciljeve terorističkih organizacija, kao i dobrotvorni fondovi koji namerno ili nenamerno prikupljaju sredstva i kanališu ih prema terorističkim organizacijama takođe predstavljaju značajan izvor ovih sredstava. Poseban oblik finansijske podrške terorističkim organizacijama, koji eksperti često stavljaju na prvo mesto po važnosti jeste podrška od strane država i organizacija sa dovoljno razvijenom infrastrukturuom da prikupe sredstva i stave ih na raspolaganje terorističkim organizacijama.

Jednom prikupljena, ova sredstva se smeštaju i čuvaju opet na veliki broj različitih načina, uključujući račune kod banaka otvorenih od strane tzv. 'izolatora' ili posrednika, pojedinaca ili kompanija (*straw men, middle men, front companies*).⁵²

- Sledeća faza finansiranja terorizma je prenos ovih sredstava ćelijama terorističkih organizacija ili pojedincima radi njihovog operativnog korišćenja. Obaveštajni rad je pokazao da su međunarodni elektronski transferi između banaka ili remitenata novca kao što su Western union ili Moneygram često korišćeni mehanizmi za prenos ovih sredstava. Korišćenje dobrotvornih organizacija je pogodno ne samo za prenos novca već i oružja, zaliha pa čak i ljudstva terorističkim grupama koje operišu u ratnim

⁵² Uprava za sprečavanje pranja novca (2011.), *Tipologija pranja novca u Republici Srbiji*, strana 6. Dostupno na: <http://www.apml.gov.rs/srp54/t doc/Stru%C4%8Dni-Tekstovi.html> , pristupljeno: 10.09.2016.

zonama i državama zahvaćenim pobunama i bezakonjem. “Alternativni sistemi ili mreže za prenos novca kao što su indijska ‘havala’, pakistanski ‘hundi’ ili kineski ‘čit’ ili ‘čop’, koji funkcionišu u okviru strogo definisanih rasnih, plemenskih ili nacionalnih grupa su, takođe, jako često korišćeni načini transfera ovih sredstava”.⁵³ Efikasnost ovih sistema koji retko uključuju fizički prenos gotovog novca i koji ne ostavljaju nikakav pisani trag o izvršenom prenosu izuzetno je primamljiva terorističkim organizacijama. Na kraju, novac se često prenosi do svojih krajnjih korisnika i preko kurira i krijumčarenjem gotovine preko državnih granica. Nakon prijema ovih sredstava u ćelijama ona se mogu ponovo čuvati ili iskoristiti za trenutnu akciju.

- Poslednja faza, koja je i konačni dokaz kriminalne prirode ovih sredstava je njihova upotreba. Razumevanje upotrebe ovih sredstava može ići od vrlo uskog poimanja upotrebe kao prostog čina kupovine eksploziva za pojedinačnu samoubilačku akciju pa sve do upotrebe sredstava za čitav niz aktivnosti kao što su: podrška redovnim aktivnostima ćelija (kupovina hrane ili iznajmljivanje vozila i stanova), nabavka oružja i eksploziva, obezbeđivanje skrovišta i medicinske nege, finansiranje kampova za obuku, objavljivanje propagandnog materijala, kupovina kompjutera i telekomunikacione opreme ili plaćanje političke podrške i utočišta u za to pogodnim državama.

3. FINANSIRANJE TERORIZMA PREKO ZVANIČNIH FINANSIJSKIH INSTITUCIJA

Za uspešno obavljanje terorističkih aktivnosti potrebna je, između ostalog, i stabilna finansijska podrška. Novac je neophodna pokretačka snaga i predstavlja osnovu kriminalnih i terorističkih organizacija bez obzira na to kako one sebe nazivaju, gde deluju i kakve ciljeve sebi postavljaju. To ukazuje na povezanost terorizma kako sa organizovanim kriminalom, sa kojim se prožima i čiji je i sam jedan od javnih oblika, tako i sa transnacionalnim organizovanim kriminalom, a sve radi ostvarivanja finansijske osnove za uspešno organizovanje i izvođenje terorističkih akcija.

⁵³ Prema: Sandić K. (2012), op. cit., strana 384.

Naime, postoje dva osnovna izvora finansiranja terorističkih aktivnosti, to su:

- obezbeđivanje finansijske podrške pojedinih država ili organizacija.

Na taj način se, pribavljanjem neophodnih finansijskih sredstava, omogućava stvaranje preduslova za osnivanje, organizovanje i delovanje terorističkih organizacija, grupa i pojedinaca. Taj vid finansiranja se popularno naziva „sponzorsko“ finansiranje terorizma;

- direktno, tj. neposredno obezbeđivanje sredstava na osnovu raznih legalnih i nelegalnih aktivnosti koje preduzimaju sami pripadnici terorističkih organizacija.⁵⁴

Terorističke aktivnosti se u savremenom svetu finansiraju na različite načine, kroz razne oblike i uz pomoć raznih metoda kako legalnog, tako i ilegalnog poslovanja, ali i obavljanjem raznih krivičnih dela iz oblasti klasičnog, političkog i privrednog kriminaliteta.

U pogledu odnosa finansiranja terorizma i fenomena pranja novca, u praksi je uočena činjenica da ih nerazdvojivo povezuje pitanje obezbeđivanja sredstava neophodnih za finansiranje terorističkih organizacija i njihovih akcija.

Potrebno je da se novac stečen kriminalom, kao i novac koji služi za organizovanje i izvođenje nezakonitih aktivnosti legalizuje i kasnije neometano koristi. S jedne strane, putem pranja novca, kao uz pomoć katalizatora u hemijskim reakcijama, direktno se iniciraju i povećavaju kriminalne aktivnosti u finansijskom i realnom sektoru, dok se, s druge strane, daje neophodna životna finansijska transfuzija terorističkim aktivnostima. “Novac je krvotok kriminalnih aktivnosti. Proces pranja novca može biti, pri tome, smatran srcem samog procesa pošto omogućava novcu da bude pročišćen i upumpen kroz organizam kako bi mu osigurao opstanak”.⁵⁵

Teroristi danas, radi neometanog, pravovremenog i sigurnog finansiranja svojih aktivnosti, sve češće koriste i sasvim legalne novčane kanale za transfere svojih sredstava. Reč je o uslugama legalnih finansijskih institucija, kao što su poslovne banke, off-shore banke i druge finansijske institucije, poput štedionica, kreditnih organizacija, lizing kompanija, organizacija specijalizovanih za elektronske transfere novca, osiguravajućih kompanija, brokerskih kompa-

⁵⁴ Vidi: http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm#VII., pristupljeno: 02.10.2016

⁵⁵ Graham T., Bell E., Elliot N. (2006), *Money Laundering*, Butterworth – Heinemann, London, p. 6.

nija, investicionih fondova ili aukcijskih kuća. Korišćenjem njihovih usluga teroristi prikrivaju pranje novca koji su namenili za ostvarivanje svojih ciljeva.

“U teoriji i praksi se smatra da se pod pranjem novca najneposrednije daju podvesti raznovrsne finansijske transakcije novcem stečenim organizovanom kriminalnom delatnošću, u veoma visokom ukupnom iznosu, radi sakrivanja njegovog kriminalnog porekla, ali i omogućavanja njegovog daljeg korišćenja u legalnim poslovnim odnosima“. ⁵⁶

Međutim, pri tome se mora uzimati u obzir činjenica da se za finansiranje terorističkih organizacija i njihovih akcija ne koriste samo nelegalno stečena sredstva već i legalno stečena, koja se kanalima pranja novca stavljaju na raspolaganje krajnim korisnicima – organizatorima terorističkih aktivnosti i teroristima. Posebnu pogodnost im, pri tome, pruža poslovanje putem korišćenja usluga međunarodnih finansijskih centara (IFC), poput Londona, Njujorka ili Tokija.

Ti finansijski centri pružaju klijentima svestran sistem usluga i napredan sistem platnog prometa, koje podržavaju jake domaće ekonomije sa razvijenim i likvidnim tržištima. Na primer, laičkoj javnosti je malo poznata uloga Londona u off-shore poslovanju. Međutim, oni koji su malo bolje upućeni u tu problematiku znaju da su se u Londonu ne tako davno dešavali razni finansijski skandali. Kolaps Bank of Credit and Commerce International, koja je obavljala transfere fondova trgovaca drogom i terorista kroz londonsku filijalu, bio je razoran i imao je globalne posledice po ugled londonskih finansijskih krugova. Kroz te događaje London se prikazao u pravom svetlu: s jedne strane, kao finansijski off-shore centar koji služi interesima problematičnih klijenata i, s druge strane, kao centar koji istovremeno ističe da ima propise i regulative koji ga svrstavaju u sam svetski vrh on-shore-jurisdikcija. ⁵⁷ Njegov status off-shore finansijskog centra naglašen je velikim brojem stranih banaka i njihovih filijala, koje su svoja sedišta smestile u London.

Ranjivost Londona u odnosu na pranje novca nije u nedostatku, niti u slabosti zakonske regulative, već u tome što se ona ne primenjuje. Vlasti nisu na vreme investirale u postavljenje i obuku stručnih lica zaduženih za implementaciju propisa. To se nije dogodilo usled pomanjkanja sredstava, već iz pragmatičnih razloga. Tačnije, ekonomija UK nije želela da se

⁵⁶ Simenunović D. (1995), *Opšta problematika pranja novca (uporedna iskustva)*, rad sa konferencije o temi Finansijski delikti i aktuelna pitanja organizacije i rada finansijske policije, Budva, 13–15. Septembar 1995., str. 88.

⁵⁷ Sandić K. (2012), navedeno delo, strana 386.

preko noći odrekne značajnih prihoda od nevidljivog finansijskog sektora. Međutim, niz finansijskih skandala promenio je odnos vlasti, pa je usvojen niz propisa i mera iz oblasti sprečavanja pranja novca s namerom da se finansijski sistem uskladi sa internacionalnim standardima iz te oblasti. “Aktuelan je mit da u UK postoji jedno finansijsko regulatorno telo (FSA) i jedno zakonodavstvo, Financial Services and Markets Act 2000“. ⁵⁸ Usklađivanju finansijskog sistema sa internacionalnim standardima iz te oblasti umnogome je doprineo Zakon o finansijskim servisima i tržištima, koji je usvojen 2000. godine, a na snagu je stupio 30. novembra 2001. godine. Na osnovu tog zakona obezbeđena je legalna osnova za osnivanje FSA (Financial Services Authority), koja je počela sa radom 2001. godine. Zakonom o prihodima od kriminala (Proceeds of Crime Act – POCA) iz 2002. godine radikalno su povećani zahtevi finansijskom sektoru da podnosi izveštaje o sumnjivim transakcijama. Taj zakon se smatra drugim stubom u borbi protiv pranja novca u UK. Pravila o postupanju u slučajevima postojanja sumnjivih transakcija i pravila o prijavljivanju istih su sadržana u FSA Money Laundering Sourcebook. ⁵⁹ London i njegov finansijski sektor, kao i sve ostale jurisdikcije, implementirali su odredbe tih zakona. Zakonom o finansijskim servisima i tržištima nametnut je osećaj straha i slutnje domaćem bankarstvu u odnosu na pređašnja iskustva iz poslovanja sa klijentima loše reputacije. Zakonom je omogućeno da kontrolu poslovanja banaka obavlja regulatorno telo radi provere primene njihovih procedura. Podozrenju je značajno doprinela izvesnost da će se banka, u slučaju da bude uhvaćena u nesprovođenju propisa, obavezno suočiti sa sankcijama, poput novčane kazne, odnosno gubitka poslovnog ugleda. Prva među bankama koja je osetila oštricu novih propisa bila je The Royal Bank of Scotland, koja je kažnjena sa 750.000 britanskih funti. ⁶⁰ Usled toga, banke su se opredelile da vrše monitoring svojih klijenata, tj. njihovog poslovanja, i da podnose izveštaje o sumnjivim transakcijama i aktivnostima (SAR) policijskoj agenciji National Criminal Intelligence Service (NCIS).

Pored navedenih finansijskih centara, organizatorima terorističkih aktivnosti su interesantni i regionalni finansijski centri, koji imaju razvijeno finansijsko tržište, infrastrukturu i posredničke fondove unutar i izvan regiona, uz manje razvijeno domaće privredno okruženje.

⁵⁸ Mills A. (2008), *Essential Strategies for Financial Services Compliance*, John Wiley & Sons, West Sussex, England, p. 1.

⁵⁹ Gough T. (2005), *Anti Money Laundering: A Guide for Financial Services Firms*, Risk Books, London, p. 3.

⁶⁰ Bazley Stuart i Foster Caroline (2004), *Money Laundering: Business Compliance*, Butterworth-Heinemann, Croydon, UK, p. 8.

Iz navedenog se može zaključiti da se terorističke aktivnosti najčešće finansiraju uz pomoć opranog novca. Taj novac vode poreklo od: trgovine narkoticima i oružjem; raznih prevara u bankarskom i osiguravajućem sektoru; i mnogih drugih vidova organizovanih kriminalnih aktivnosti.

U nastavku rada videćemo kakve razorne ekonomske i socijalne posledice pranje novca nanosi državama i društvu uopšte.

GLAVA V

EKONOMSKE I SOCIJALNE POSLEDICE PRANJA NOVCA

Pranje novca ima veoma štetne efekte po svetsku privredu. Manifestuje se kao multiplikator i jako loše deluje na finansijske sisteme zemalja sveta. Pranje novca ima potencijalno razorne ekonomske, sigurnosne, i socijalne posledice. Ono podstiče narko dilere, teroriste, krijumčare oružja, korumpirane javne službenike i druge na primenu i širenje kriminalnih aktivnosti.

Kriminal je svojim obuhvatom sve više međunarodni, a finansijski aspekti zločina postaju sve složeniji zbog brzog napretka tehnologije i globalizacije industrije finansijskih usluga. Dublje istraživanje nekih negativnih posledica na mikroekonomskom i makroekonomskom planu pomaže nam da shvatimo zašto je pranje novca tako složena opasnost.

Ekonomske posledice pranja novca su najznačajnije i možemo ih svrstati u nekoliko grupa u zavisnosti od konkretnog društveno-ekonomskog ambijenta u kome se ove nezakonite aktivnosti odvijaju, i to :

- *Podrivanje integriteta finansijskih tržišta* - Dodatni izazovi za finansijske institucije koje se oslanjaju na nezakonito stečenu imovinu jesu odgovarajuće upravljanje vlastitom imovinom, obavezama i transakcijama. Npr. veliki iznosi legalizovanog novca sumnjivog porekla mogu stići do finansijske institucije da bi zatim iznenada, bez ikakvog obaveštenja, nestali preko telegrafskih transfera, i to u znak odgovora na netržišne faktore, kao što su policijske operacije. Sve to može dovesti do problema sa likvidnošću i navale na banke. Kriminalna aktivnost se povezuje i sa nekim bankarskim greškama u svetu, među koje svakako spada i neuspeh prve internet banke, banke Evropske Unije. Šta više i neke finansijske krize iz devedesetih, kao što je skandal sa prevarom, pranjem novca i podmićivanjem u BCCI (*Bank of Credit and Commerce International*) i propast *Barings Bank* 1995.⁶¹
- *Gubitak kontrole nad ekonomskom politikom* – Pranje novca može izuzetno loše uticati i na devizni kurs i kamatne stope, s obzirom da oni koji se bave nelegalnim aktivnostima pranja novca žele svoja tako stečena sredstva reinvestirati u oblike koje je teže otkriti, a ne u one koje imaju visoku stopu povrata. Takođe, pranje novca može

⁶¹ Više o ovome videti na: <http://www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf>, pristupljeno: 07.09.2016.

povećati opasnost od monetarne nestabilnosti zato što se takva sredstva mogu uložiti u namerno iskrivljivanje cena imovine i roba. Pranje novca i finansijski kriminal mogu dovesti do neuobičajenih i neočekivanih promena u potražnji novca i veće nestabilnosti međunarodnih tokova kapitala, novca i kamatnih stopa. Zbog nepredvidive prirode pranja novca i pratećeg gubitka političke kontrole, zdrava ekonomska politika može postati teško ostvarljiv cilj. Pranje novca, kao i ostale nezakonite aktivnosti, pogoduju stvaranju velike potrošačke moći pojedinaca u uslovima recesije, što iskrivljuje strukturu potrošnje i doprinosi nastanku klase novih bogataša, koji su svoje bogatstvo stekli na nelegalan način.

- *Ekonomska nestabilnost* - One koji se bave nelegalnim aktivnostima pranja novca, u principu, ne zanima mnogo profit od njihovog ulaganja, nego pre svega zaštita sopstvene imovine. Tako oni svoja sredstva ulažu u aktivnosti koje nisu nužno ekonomski korisne za zemlju u kojoj su ta sredstva plasirana. "Naime, ekonomski rast stagnira u onoj meri u kojoj pranje novca i finansijski kriminal uspevaju preusmeriti sredstva sa zdravih ulaganja u niskokvalitetne investicije koje prikrivaju poreklo njihovog novca".⁶² U nekim zemljama, primera radi, ulaže se u industrije, kao što su građevinarstvo i hotelijerstvo, i to ne zbog stvarne potražnje, nego zbog kratkoročnih interesa onih koji se bave ovim poslovima. Takođe, kada te industrije prestanu da im odgovaraju, oni ih jednostavno napuštaju, što dovodi do njihovog sloma i nanošenja ogromne štete ekonomijama koje te gubitke sebi jednostavno ne mogu dopustiti.
- *Gubitak poreskih prihoda* - Pranje novca umanjuje prihode od poreza i tako direktno nanosi štetu redovnim poreskim platišama. Ono takođe, otežava prikupljanje poreza i takav gubitak poreskih prihoda uglavnom znači više poreske stope od onih koje bi vladale da se radi o legitimno stečenoj imovini. Ovome svakako doprinosi i postojanje tzv. zemalja poreskog raja, koje svojim niskim poreskim stopama uništavaju privrede drugih zemalja.
- *Ugrožavanje procesa privatizacije* - Pranje novca ugrožava nastojanje mnogih zemalja da privatizacijom rekonstruišu svoje ekonomije. Naime, kriminalne organizacije raspolažu ogromnim finansijskim sredstvima i mogu nadjačati sve legitimne kupce državnih firmi, tako da privatizacija, iako ekonomski obično korisna, može poslužiti i kao način za pranje novca.

⁶² Bjelajac Ž., Jovanović M. (2012), *Specifičnosti fenomena pranja novca* - Megatrend revija, Beograd, 9 (3), strana 114.

Sa pranjem novca su takođe povezane i duboke socijalne posledice i opasnosti. Naime, tek sa pranjem novca kriminal dobija svoj puni smisao jer zahvaljujući njemu krijumčari narkotika, šverceri i drugi kriminalci mogu širiti obim svog delovanja. Povećavaju se državni troškovi jer se moraju izdvajati veća sredstva za primenu zakona i zdravstveno osiguranje (na primer za zavisnike od narkotika) kako bi se suzbile ozbiljne posledice pranja novca. U ostale negativne socio-ekonomske efekte pranja novca ubraja se i prebacivanje ekonomske moći sa tržišta, vlasti i građana na kriminalce. To u ekstremnim slučajevima može uroditi preuzimanjem legitimne vlasti. Kada je reč o širim društvenim posledicama pranja novca, treba imati u vidu da nijedna zemlja ne može sebi priuštiti da svoj ugled i finansijske institucije naruši povezivanjem sa poslovima pranja novca, posebno u današnjoj globalnoj ekonomiji. Poslovi pranja novca i različiti oblici finansijskog kriminala kao što su masovne finansijske prevare, insajderska trgovina vrednosnim papirima i razne pronevere u velikoj meri podrivaju poverenje u tržišta i ulogu profita u njima. Negativna reputacija kao posledica takvih aktivnosti, umanjuje legitimne globalne šanse i globalni rast i, istovremeno, privlači međunarodne kriminalne organizacije sa nepoželjnom reputacijom i kratkoročnim ciljevima. Posledica toga može biti usporavanje razvoja i ekonomskog rasta. Takođe, veoma je teško povratiti jednom narušenu finansijsku reputaciju neke zemlje jer vlada mora uložiti znatna sredstva za saniranje problema koji se eventualno mogao sprečiti odgovarajućom kontrolom pranja novca.

Pranje novca je velika pretnja integraciji finansijskih ustanova koje dovode u nepovoljan položaj one pravne subjekte koji legalno posluju. Posledice pranja novca su višestruke, a šteta koja se na ovaj način nanosi društvu ima velike razmere. U savremenim uslovima oblici pranja novca postaju sve složeniji, a razvoj tehnike, proces globalizacije i internacionalizacije finansijsko-tržišnog sistema, doveli su i do internacionalizacije ove kriminalne aktivnosti.⁶³

Negativan uticaj fenomena pranja novca na ekonomski razvoj i funkcionisanje finansijskog sektora je evidentan. Međutim, ne treba zanemariti uticaj koji fenomen pranja novca ima i na razvoj drugih vrsta kriminala, pa i na razvoj terorizma. "Samo od interesa države i njenog političkog establišmenta zavisi u kojoj će vrsti relacije biti sa svetom organizovanog kriminala, pogotovu kada je reč o pranju novca".⁶⁴ S' obzirom na to da se organizovane kriminalne grupe brzo kreću u pravcu internacionalizacije svojih aktivnosti, države moraju da

⁶³ Tanjević N., Kvrđić G. (2012), op. cit., strana 67.

⁶⁴ Ignjatović Đ. (1998), *Organizovani kriminalitet, II deo*, Policijska akademija, Beograd, str. 182.

pripreme odgovarajuća rešenja u nacionalnom zakonodavstvu i da međusobno sarađuju da bi obeshrabrile njihove aktivnosti.

Evidentno je da se tradicionalni finansijski instrumenti sve više potiskuju korišćenjem novih tehnoloških sistema i zamenjuju novim elektronskim sistemima plaćanja, koji pored prednosti, široke primene i lakoće upotrebe, brzine transakcionih usluga, diskrecije, sigurnosti, te nelimitiranog iznosa transakcija, povlače za sobom brojne rizike i izloženosti povezane sa mogućnostima različitih vidova zloupotreba radi pranja novca. U tom kontekstu realno je očekivati da se sa razvojem i osavremenjivanjem tehnoloških sistema istovremeno unapređuju i razrađuju pojedini oblici ispoljavanja pranja novca, što će predstavljati permanentan izazov za nadležne organe na polju prevencije i suzbijanja ovog po mnogo čemu kompleksnog i po društvo štetnog fenomena. Pranje novca globalno predstavlja sve veći izazov naročito u domenu finansiranja terorizma. U evropskim zemljama sve više istraga organizovanog kriminala vezano je za droge i moglo bi se pretpostaviti da se većina pranja novca otkrije u vezi sa drogama. Međutim, dostupne su i informacije o pranju novca stečenog drugim vrstama kriminala, kao što su trgovina ljudima i krijumčarenje osoba. U skladu s tim, privredni kriminal u vezi sa pranjem novca verovatno će činiti veliki deo finansijskih istraga u budućnosti.

Šteta koju pranje novca nanosi privredama je veoma velika i meri se u stotinama milijardi evra godišnje, te je potrebna veoma dobra međunarodna saradnja na polju suzbijanja ove pojave o čemu će biti reči u nastavku.

GLAVA VI

PRANJE NOVCA KAO KRIVIČNO DELO U MEĐUNARODNIM PRAVNIM AKTIMA

Pranje novca je veoma ozbiljan međunarodni problem. Upravo, zbog dominantne međunarodne prirode koju pranje novca sve više poprima, postalo je jasno, da je radi njegovog suzbijanja neophodna internacionalna saradnja vlada, banaka i ostalih finansijskih ustanova, policije i tužilaštva. "Zbog toga je u drugoj polovini osamdesetih godina prošlog veka usvojen niz međunarodnih instrumenata (pre svega konvencija) koji su ohrabрили države da kriminalizuju pranje novca i predvide pravna sredstva za konfiskaciju imovine stečene kriminalnim delatnostima".⁶⁵

S` obzirom da se organizovane kriminalne grupe brzo kreću u pravcu internacionalizacije svojih aktivnosti, države moraju pripremiti odgovarajuća rešenja u nacionalnom zakonodavstvu i međusobno sarađivati da bi obeshrabrile njihove aktivnosti. Shvativši realnu opasnost od organizovanog kriminaliteta internacionalnog karaktera koji ne poznaje političke, državne i ideološke granice među narodima, državama i kontinentima, Međunarodna zajednica počinje da radi na razvijanju i koncipiranju strategije opšte borbe protiv najopasnijih vidova kriminaliteta - trgovine opojnim drogama, belim robljem, oružjem i dr., a sa čime je u nerazdvojivoj vezi i pranje novca.

Kako pranje novca u većini slučajeva ima međunarodni karakter, donet je niz međunarodnih konvencija koje imaju za cilj sprečavanje ove pojave. To su:

- Konvencija UN o protiv zakonitom prometu opojnih droga i psihotropnih supstanci (Beč 1988. godina);
- Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma (Strazbur 1990. godina);
- Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Luksemburg 1991. godina);
- Krivično-pravna konvencija Saveta Evrope o korupciji;
- Konvencija UN protiv korupcije.⁶⁶

⁶⁵ Ignjatović Đorđe (1998), op. cit., strana 182.

⁶⁶ Međuvladine konvencije o sprečavanju pranja novca, dostupno na : <http://www.apml.gov.rs/srp54/tdoc/Stru%C4%8Dni-Tekstovi.html>, pristupljeno: 10.09.2016.

Navedena međunarodna pravna akta predstavljaju pravni osnov za regulisanje pojedinih inkriminisanih ponašanja u vezi sa pranjem novca u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu. Stoga je veoma značajno na koji način nacionalna zakonodavstva uređuju krivično-pravni osnov pranja novca, tim pre što mnoga rešenja predviđena navedenim međunarodnim pravnim aktima nalaze svoju primenu kroz rešenja u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu.

U nastavku će biti detaljnije pojašnjene konvencije koje je donela Međunarodna zajednica u cilju sprečavanja pranja novca:

1. Ujedinjene nacije su u Beču 1988. godine donele Konvenciju protiv nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama (tzv. Bečka konvencija) ⁶⁷ kojom su predvidele mere za suzbijanju nedozvoljene trgovine drogama, ali i obavezu država da svojim krivičnim zakonima uvedu krivično delo pranja novca. Konvencija predviđa i oduzimanje predmeta koji su dobijeni nedozvoljenom trgovinom droge i što je veoma značajno, ona isključuje mogućnost pozivanja na bankarsku tajnu u slučajevima identifikacije, zaplene i konfiskacije dobiti ostvarene krivičnim delom nedozvoljene trgovine drogama ili psihotropnim supstancama. Takođe, konvencija sadrži i obavezujuće odredbe u pogledu određenih izmena u nacionalnim krivičnim zakonima sa ciljem omogućavanja međunarodne saradnje u toku celog postupka, a posebno prilikom oduzimanja dobiti koja je ostvarena nedozvoljenom trgovinom drogama. Bečkoj konvenciji je pristupilo više od 170 država, među njima su i tzv. “zemlje poreskih rajeva” gde se prihod stečen od droge legalizuje suprotno odredbama Konvencije. Naime, služba (biro) Ujedinjenih Nacija za kontrolu droge i prevencije kriminaliteta (UN Office for Drug Control and Crime Prevention), je napravila listu “najvažnijih poreskih rajeva”, poznatih po pranju novca, gde su zemlje raspoređene u određene geografske zone, o čemu je više reči bilo u III glavi rada.

2. U vezi sa ovom problematikom značajna je i Konvencija Saveta Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim delom, doneta u Strazburu 1990. godine (poznata kao Evropska konvencija o pranju novca). ⁶⁸

⁶⁷ Konvencija je doneta u Beču 19. decembra 1988. godine ("Službeni list SFRJ", broj 14/1990 - Međunarodni ugovori)

⁶⁸ Videti: Bošković M. (2003), *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, str. 196.

Ova konvencija navodi da će svaka strana usvojiti zakonodavne i druge mere potrebne da bi kao krivična dela u svoja zakonodavstva uveli sledeća dela, ukoliko su učinjena sa umišljajem:

- konverzija ili prenos imovine za koju se zna da predstavlja nezakonit prihod sa svrhom prikrivanja ili maskiranja nezakonitog porekla takve imovine ili pomaganja bilo kojem licu uključenom u izvršenje glavnog krivičnog dela da izbegne zakonske posledice svojih dela;
- prikazivanje ili maskiranje prave prirode, porekla, mesta, raspolaganja, premeštaja i postojanja prava, odnosno vlasništva nad imovinom za koju se zna da predstavlja nezakonit prihod;
- sticanje, posedovanje ili upotreba imovine za koju se zna da je u vreme primanja predstavljala nezakonitu dobit; i
- sudelovanje u izvršenju, udruživanju ili zaveri radi izvršenja, pokušaja izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i davanje saveta u izvršenju bilo kojeg dela utvrđenog u skladu sa ovim članom.⁶⁹

Dakle, ova konvencija propisuje obavezu uvođenja krivičnog dela pranja novca u nacionalne krivične zakone, ali je u tom smislu znatno šira od Bečke konvencije, koja pranje novca vezuje samo za nedozvoljenu trgovinu drogama i psihotropnim supstancama.

3. Problem pranja novca nije zaobišao ni Evropsku uniju, zbog čega je Savet Evropske unije doneo Smernice za sprečavanje korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca, kojim je utvrđena obaveza država članica da u svoje krivične zakone uvedu krivično delo pranja novca. Generalna skupština je usvojila Konvenciju o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta 1991. godine, čije se polje primene odnosi i na pranje novca.

U Konvenciji se zahteva da države u svojim nacionalnim zakonima propišu sledeća četiri krivična dela:

- 1) učešće u nekoj grupi koja se bavi organizovanim kriminalom;
- 2) pranje novca;
- 3) korupcija; i
- 4) opstrukcija pravde.⁷⁰

⁶⁹ Agencija za sprečavanje pranja novca: <http://www.apml.gov.rs>, pristupljeno: 05.09.2016.

⁷⁰ Ovaj dokument je doneo Savet Evropske zajednice u Luksemburgu, 10. juna 1991. godine
Vidi: Bošković M. navedeno delo. str.197.

Na osnovu ovih međunarodno-pravnih akata, posebno Evropske konvencije i Konvencije OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala niz država je u svojim nacionalnim zakonodavstvima predvidelo samostalno krivično delo pranje novca obezbeđujući pri tom i određenu vrstu i meru krivičnih sankcija.

Na međunarodnom planu borbe protiv pranja novca postoje i određena međudržavna tela koja se bave suzbijanjem i sprečavanjem pranja novca.

Od međudržavnih tela koja se bave borbom protiv pranja novca izdvajaju se :

1. Radna grupa za sprečavanje pranja novca (FATF), koja predstavlja međuvladinu organizaciju čije su preporuke najviši standardi u borbi protiv pranja novca.
2. Komitet Saveta Evrope koji se bavi procenom sistema za borbu protiv pranja novca (Moneyval).
3. Egmont grupa, koja predstavlja međunarodno udruženje finansijsko-obaveštajnih službi.⁷¹

- **FATF** je međudržavno telo koje ima za cilj da razvija i unapređuje mere i radnje za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou. FATF je zapravo kreator politike, koji radi na stvaranju političke volje za reformu propisa i regulatornog okvira u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom nivou. Ova institucija prati napredak koji države članice postižu u implementaciji neophodnih mera, analizira tehnike pranja novca i finansiranja terorizma i njihove protivmere, i promoviše usvajanje i implementaciju odgovarajućih mera na globalnom nivou.⁷² U ovim poslovima FATF sarađuje sa ostalim međunarodnim telima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. FATF nema čvrsto definisan statut niti je osnovan na neograničeni vremenski period, već na svakih pet godina analizira i preispituje razloge i ciljeve zbog kojih je osnovan. Ovo međudržavno telo postoji još od 1989. godine. 2012. godine ministri iz 35 država članica dogovorili su se da produže mandat FATF-u do kraja 2020. godine.⁷³ Ovaj mandat u trajanju od osam godina pokazuje da su države članice i dalje ujedinjene u svojoj rešenosti da se bore protiv pranja novca i međunarodnog kriminala, a takođe je i znak njihovog poverenja u FATF kao važan instrument u toj borbi.

⁷¹ Mills A. (2008), op. cit. p. 3.

⁷² Gilmore, S.V. (2006), op. cit., strana 89.

⁷³ Međudržavno telo za borbu protiv pranja novca: <http://www.fatf-gafi.org/>, pristupljeno: 05.10.2016.

- **Moneyval** je komitet Saveta Evrope koji okuplja eksperte koji procenjuju usklađenost država članica sa svim relevantnim međunarodnim standardima za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u oblasti pravne prakse, finansijskog sistema i unutrašnjih poslova, kroz proces uzajamne evaluacije ravnopravnih članova.⁷⁴ Cilj Moneyval-a je da sve države članice imaju delotvorne sisteme za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma i da budu usklađene sa relevantnim standardima u toj oblasti. "Pomenuti standardi sadržani su u Preporukama FATF-a, uključujući i Specijalne preporuke za sprečavanje pranja novca i borbu protiv finansiranja terorizma; Konvenciji UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci (1988. godina); Konvenciji UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala; Međunarodnoj konvenciji UN za sprečavanje finansiranja terorizma (1999); Direktivi 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 26.oktobra 2005. godine o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma i relevantnim merama za implementaciju ove Direktive, kao i u Konvenciji o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda od kriminala, zaključenoj na nivou saveta Evrope".⁷⁵ Izveštaji Moneyval-a predstavljaju veoma detaljne preporuke za unapređenje delotvornosti sistema mera i radnji u pojedinačnim državama za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i kapaciteta za saradnju na međunarodnom nivou u ovim oblastima. Moneyval, takođe sprovodi i studije o tipologijama pranja novca i finansiranja terorizma – njihovim metodama, trendovima i tehnikama. Poslednja od tzv. tipologijskih vežbi održana je u Tel Avivu, početkom novembra 2011. godine, a bavila se problematikom pranja novca kroz trgovinu, kao i ovlašćenjem FOS-a da odloži izvršenje transakcije.

- **Egmont grupa.** Prepoznavši važnost povezivanja finansijsko-obaveštajnih službi, nekoliko FOS sastalo se 1995. godine u palati Egmont Arenberg u Briselu i donelo odluku da se osnuje jedna neformalna grupa koja bi podsticala međunarodnu saradnju. Danas je to grupa finansijsko-obaveštajnih službi pod nazivom Egmont, koja se redovno sastaje i pronalazi načine saradnje, naročito u oblasti razmene informacija, obuke i prenošenja znanja i stručnosti. Cilj Egmont grupe jeste da predstavlja forum za FOS širom sveta kako bi se unapredila saradnja u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma i podržavala implementacija nacionalnih programa u ovoj oblasti.

⁷⁴ Moneyval, dostupno na: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/>, pristupljeno: 09.10.2016.

⁷⁵ Agencija za sprečavanje pranja novca, videti: <http://www.apml.gov.rs/srp193/saradnja/Moneyval-Committee.html>, pristupljeno: 12.10.2016.

Egmont grupa pruža podršku finansijsko-obaveštajnim službama na sledeće načine:

- Proširuje i sistematizuje međunarodnu saradnju u recipročnoj razmeni informacija;
- Povećava efikasnost FOS organizovanjem obuke i razmene zaposlenih kako bi se unapredilo stručno znanje i sposobnosti službenika FOS;
- Pridaje značaj boljoj i bezbednijoj saradnji među FOS primenom tehnologije, poput zaštićenog sajta Egmont grupe (ESW);
- Pridaje važnost većoj koordinaciji i podršci operativnim odeljenjima FOS;
- Promoviše operativnu samostalnost (nezavisnost) FOS; i
- Promoviše osnivanje FOS u saradnji sa državama u kojim već postoji sistem za SPN/SFT, ili pak sa državama u kojima je taj sistem u začetku. ⁷⁶

Da bi se uopšte mogla uspostaviti saradnja sa međudržavnim institucijama i da bi ona davala rezultate, neophodno je da svaka država ima razrađenu nacionalnu strategiju za borbu protiv pranja novca. U nastavku rada upoznaćemo se sa pravnim okvirom Republike Srbije o sprečavanju pranja novca.

⁷⁶ Egmont grupa: <http://www.egmontgroup.org/about>, pristupljeno: 17.10.2016.

GLAVA VII

PRAVNI OKVIR REPUBLIKE SRBIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA

Regulisanjem statusa naše zemlje u međunarodnim finansijskim organizacijama stvoren je prostor za ozbiljnije bavljenje problematikom prljavog novca. Osnove preventivnog delovanja regulisane su Zakonom o sprečavanju pranja novca iz 2001. godine.⁷⁷ Dodatnim usklađivanjem sa II Direktivom EU i revidiranim preporukama FATF veći deo teksta Zakona iz 2001. godine promenjen je donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca 2005. godine.⁷⁸ Radi usaglašavanja sa promenama međunarodnih standarda u ovoj oblasti i to: Methodology FATF 40+9, Third Directive, Varsavska CoE Convetion ETS 198, Commission directive of 1 August 2006, Regulation on controls of cash i UN Konvencijom o suzbijanju finansiranja terorizma, donet je 2009. godine Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.⁷⁹

SR Jugoslavija je 2001. godine donela Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv tradicionalno organizovanog kriminala, kojim je ratifikovala napred navedenu Konvenciju. Jedna od obaveza zemalja potpisnica Konvencije je bila da se u nacionalnim zakonodavstvima donese Zakon o sprečavanju pranja novca. Postupajući po tim obavezama SR Jugoslavija je iste godine donela Zakon o sprečavanju pranja novca. Donošenjem Zakona o potvrđivanju konvencije i Zakona o sprečavanju pranja novca naša zemlja se pridružila međunarodnoj borbi protiv pranja novca. Zakon je samo u najkraćim crtama definisao osnovne pojmove pranja novca, obveznike preduzimanja mera za sprečavanje pranja novca, radnje koje su obveznici dužni da preduzimaju, a koje se uglavnom odnose na utvrđivanje identiteta stranke i kaznene odredbe. Zakonom se smatralo samo polaganje (prva faza) kao pranje novca i to gotovog novca, efektivnog stranog novca i drugih finansijskih sredstava stečenih obavljanjem nezakonite delatnosti samo na račune u Republici Srbiji. Pod nezakonitim delatnostima podrazumevali su se siva ekonomija, trgovina oružjem, drogom, psihoaktivnim supstancama i dr. Podizanje gotovog novca nije predviđeno kao jedan od glavnih indikatora potencijalnog pranja novca, pa se ni nalozi za isplatu gotovinskog novca nisu morali prijavljivati nadležnim organima za sprečavanje pranja novca.

⁷⁷ Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list SRJ ", br.53/01

⁷⁸ Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list RS ", br.107/05 i 117/05.

⁷⁹ Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, " Službeni glasnik RS ", broj 20/09, izmene i dopune objavljeneu " Službenom glasniku RS " br.72/09.

Nepoštovanjem odredbi Zakona o sprečavanju pranja novca može se izvršiti krivično delo, privredni prestup ili prekršaj. Krivično delo vrši onaj ko protivno odredbama ovog Zakona na teritoriji SR Jugoslavije na račune banaka i drugih finansijskih organizacija i institucija položi novac stečen obavljanjem nezakonite delatnosti ili taj novac na drugi način uključi u legalne finansijske tokove radi obavljanja dozvoljene privredne i finansijske delatnosti, a za koji je znao da je pribavljen krivičnim delom, te će se kazniti zatvorom od 6 meseci do 5 godina, uz oduzimanje novca, odnosno dobiti pribavljene navedenim delatnostima.⁸⁰

Prateći Evropska kretanja u vezi pranja novca, Srbija je 2005. godine, izmenila zakon o sprečavanju pranja novca, odnosno uskladila ga sa Direktivom EU broj 2001/97 o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca. Ovim zakonom je uvedena obaveza:

- identifikacije krajnjeg korisnika transakcije, odnosno svakog pravnog ili fizičkog lica koje je imalac najmanje 10% akcija, udela ili drugih prava u kapitalu stranke;
- identifikacija off-shore preduzeća prilikom otvaranja računa ili vršenja transakcije;
- utvrđeni su slučajevi kada je identifikaciju stranke moguće izvršiti i bez prisustva stranke.⁸¹

Takođe su uvedene radnje i mere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca prilikom podizanja gotovog novca, i obaveze dostavljanja izveštaja nadležnim institucijama prilikom transakcija većih od 15.000 eura. Po prvi put je data mogućnost Upravi za sprečavanje pranja novca da prati sumnjive transakcije (monitoring), da privremeno obustavi izvršenje transakcija, da na inicijativu drugog državnog organa izvrši proveru svih transakcija i lica za koje postoji sumnja da se radi o pranju novca. Ovim Zakonom je uvedena obaveza ministra finansija da podnosi Vladi izveštaj o radu Uprave za sprečavanje pranja novca za prethodnu godinu, i uvećane su sume za propisane kaznene odredbe.

⁸⁰ Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list SRJ ", br.53/01

⁸¹ Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list RS ", br.107/05 i 117/05.

GLAVA VIII

UČESNICI U SISTEMU BORBE PROTIV PRANJA NOVCA U REPUBLICI SRBIJI

Donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca, 2001. godine, u Srbiji je započeta borba protiv ove pojave. Najnoviji Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma stupio je na snagu 2009. godine, a krivično delo pranja novca propisano je Krivičnim zakonikom.⁸²

Pored Uprave za sprečavanje pranja novca, koja je u našoj zemlji centralni organ u sistemu borbe protiv pranja novca, celokupan sistem borbe čine i:

1. Obveznici, odnosno predstavnici finansijskog i nefinansijskog sektora koji su dužni da primenjuju propise koji se tiču borbe protiv pranja novca. Neki od obveznika su banke, revizori, osiguravajuća društva, menjačnice i dr;
2. Nadležni nadzorni organi, kao što su Narodna banka, Devizni inspektorat, Komisija za hartije od vrednosti, Ministarstvo trgovine i usluga, Poreska uprava, Uprava carina;
3. Policija, tužilaštvo i sudovi.⁸³

Uprava za sprečavanje pranja novca (u daljem tekstu: Uprava) je organ uprave u sastavu Ministarstva finansija. Uprava je član Egmont grupe od 2003. godine. Na osnovu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, Uprava obavlja finansijsko-informacione poslove: prikuplja, obrađuje i analizira informacije, podatke i dokumentaciju koju dobija od obveznika iz člana 4. Zakona, nadležnih državnih organa, kao i od organa nadležnih za sprečavanje pranja novca drugih država.

U pogledu otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, Uprava može da:

- traži podatke od obveznika i advokata kada proceni da postoji sumnja u postojanje krivičnog dela pranja novca i finansiranja terorizma;
- traži podatke od nadležnih državnih organa u Republici Srbiji;
- prosleđuje podatke nadležnim državnim organima;

⁸² Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Službeni glasnik RS, br. 89/08: 4.

⁸³ <http://www.apml.gov.rs/cyr34/tdoc/Управа-за-спречавање-прања-новца.html>
pristupljeno: 22.09.2016.

- izdaje pisane naloge obveznicima da privremeno obustave transakcije kada postoji sumnja u pranje novca ili finansiranje terorizma ili naloge za praćenje transakcija i poslovnih aktivnosti klijenta;
- daje odgovore obveznicima, advokatima i državnim organima;
- sarađuje sa stranim zemljama.⁸⁴

Uloga Uprave u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: PN/FT) obuhvata sledeće elemente: nadzor nad primenom odredaba Zakona i preduzimanje radnji i mera sa ciljem otklanjanja uočenih nedostataka; podnošenje predloga ministru za izmene i dopune Zakona i ostalih podzakonskih akata koji regulišu sprečavanje i prepoznavanje PN/FT; učestvovanje u izradi liste indikatora za prepoznavanje transakcija koje navode na sumnju da se radi o PN/FT; izradu zakona i podzakonskih akata i davanje mišljenja o sprovođenju Zakona i odredaba usvojenih na osnovu Zakona; izrada i objavljivanje preporuka za jednoobraznu primenu odredaba Zakona u celom sistemu; pokretanje procedura za zaključivanje sporazuma o saradnji sa državnim organima, nadležnim organima stranih država i međunarodnim organizacijama; učešće u međunarodnoj saradnji u borbi protiv PN/FT; objavljivanje relevantnih statističkih podataka, informisanje javnosti o aspektima i problematici borbe protiv PN/FT.

Slika 9: *Sistem sprečavanja pranja novca*
Izvor: Agencija za privatizaciju (<http://www.priv.rs>)

⁸⁴ Uprava za sprečavanje pranja novca, dostupno na:
<http://www.apml.gov.rs/srp34/t doc/Uprava-za-spre%C4%8Davanje-pranja-novca.html> ,
pristupljeno: 25.09.2016.

Republičko javno tužilaštvo je samostalni državni organ koji goni učinioce krivičnih dela i drugih kažnjivih dela i preduzima mere za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. U Republici Srbiji za postupanje u predmetima za krivična dela pranja novca nadležna su viša javna tužilaštva, kojih ima 26. Za krivična dela pranja novca nadležno je i Tužilaštvo za organizovani kriminal, kada imovina koja je predmet pranja novca potiče iz nekog od krivičnih dela organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela koja su u nadležnosti tih tužilaštva. Republičko javno tužilaštvo i četiri apelaciona javna tužilaštva prate rad viših javnih tužilaštava u predmetima pranja novca, i po potrebi im pružaju stručnu pomoć. Za postupanje u svim predmetima za krivična dela pranje novca i finansiranja terorizma na teritoriji Republike Srbije nadležno je Tužilaštvo za organizovani kriminal. Prema Zakoniku o krivičnom postupku („Službeni glasnik RS”, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14), javni tužioci su uključeni u sve faze postupka – rukovode predistražnim postupkom, sprovode krivične istrage radi prikupljanja dokaza i podižu optužne akte. Stoga je njihova uloga u obezbeđenju efikasne istrage i gonjenja za dela pranja novca i finansiranja terorizma od velikog značaja.⁸⁵

Sudovi - Ustav Republike Srbije predviđa da su sudovi u Republici Srbiji samostalni i nezavisni i da sude u predmetima na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata u skladu sa zakonom, kao i na osnovu opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih sporazuma. Sudska vlast se vrši preko sudova opšte i specijalne nadležnosti čije se osnivanje, organizacija, nadležnost, uređenje i sastav utvrđuju zakonom. Najviši sud u Srbiji je Vrhovni kasacioni sud. Trenutno ima 187 sudova opšte i specijalne nadležnosti. Svojim presudama, sudije imaju odlučujuću ulogu u obezbeđenju efikasnosti sistema borbe protiv privrednog i organizovanog kriminala, uključujući i pranje novca i finansiranje terorizma. Za krivična dela pranja novca nadležni su viši sudovi.

Policija - U smislu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, policija je kao deo Ministarstva unutrašnjih poslova (u daljem tekstu: MUP) nadležna za istrage navedenih krivičnih dela. Istrage pranja novca spadaju u nadležnost Uprave kriminalističke policije koja ima svoje sedišta i 27 regionalnih policijskih uprava. UKP je odgovorna za stanje i organizovanje poslova na otkrivanju i suzbijanju svih oblika organizovanog kriminala, za prevenciju i suzbijanje ostalih oblika kriminala i, s tim u vezi, planira i organizuje

⁸⁵ Republičko javno tužilaštvo, videti: <http://www.rjt.gov.rs/ci> , pristupljeno: 15.10.2016.

blagovremeno informisanje i izveštavanje i koordinaciju rada službi, te sprovodi i organizuje obaveštajne i kontraobaveštajne poslove, kao i primenu operativno-tehničkih i taktičkih mera na rasvetljavanju i dokumentovanju svih krivičnih dela, u skladu sa zakonom. U UKP značajnu ulogu u ovoj oblasti ima Služba za borbu protiv organizovanog kriminala, i organizacione jedinice u njenom sastavu: Odeljenje za suzbijanje organizovanog finansijskog kriminala, Odeljenje za suzbijanje organizovanog opšteg kriminala, Jedinica za finansijske istrage.⁸⁶

Kada u predmetima pranja novca i finansiranja terorizma ima elemenata organizovanog kriminala, tada spadaju u nadležnost Odseka za borbu protiv pranja novca koji je deo Odeljenja za suzbijanje organizovanog finansijskog kriminala. Svaka od 27 područnih uprava ima i specijalizovani odsek za suzbijanje finansijskog kriminala.

Vojno-bezbednosna agencija je služba bezbednosti koja obavlja poslove bezbednosti od značaja za odbranu Republike Srbije. U skladu sa zakonom, VBA, pored ostalog, otkriva, prati i onemogućava unutrašnji i međunarodni terorizam, i otkriva, istražuje i prikuplja dokaze za krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, organizovanog kriminala, krivično delo pranje novca, kao i krivična dela korupcije, usmerena protiv komandi, ustanova i jedinica Vojske Srbije i ministarstva nadležnog za poslove odbrane.⁸⁷ Imajući u vidu zakonom navedene nadležnosti VBA, jedan od značajnijih zadataka na zaštiti sistema odbrane je i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. VBA je formirala posebnu organizacionu jedinicu čiji su poslovi, između ostalih i otkrivanje, istraživanje i dokumentovanje krivičnih dela pranje novca i finansiranje terorizma, koja ima analitičku podršku posebne organizacione jedinice VBA. VBA je zakonom ovlašćena da primenjuje posebne postupke i mere za tajno prikupljanje podataka preventivnog karaktera, kao i posebne dokazne radnje u otkrivanju, istraživanju i dokumentovanju krivičnih dela pranje novca ili finansiranje terorizma, u granicama svoje nadležnosti. Obezbeđen je zakonski mehanizam da na taj način pribavljeni podaci imaju puni krivično-procesni kredibilitet u sudskom postupku.

Vojno-obaveštajna agencija, kao služba bezbednosti Republike Srbije, nadležna je za obavljanje obaveštajnih poslova od značaja za odbranu koji se odnose na prikupljanje, analizu, procenu, zaštitu i dostavljanje podataka i informacija o potencijalnim i realnim

⁸⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova, dostupno na:

<http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije>, pristupljeno: 11.10.2016.

⁸⁷ Vojno- bezbednosna agencija, videti: http://www.vba.mod.gov.rs/o_agenciji.html, Pristupljeno: 11.10.2016.

opasnostima, aktivnostima, planovima i namerama stranih država i njihovih oružanih snaga, međunarodnih organizacija, grupa i pojedinaca, a koje su vojnog, vojnopoličkog i vojnoekonomskog karaktera koji se odnose i na pretnje terorizmom, a usmereni su iz inostranstva prema sistemu Republike Srbije.

Bezbednosno-informativna agencija je posebna organizacija koja je osnovana Zakonom o bezbednosno-informativnoj agenciji („Službeni glasnik RS”, br. 42/02, 111/09, 65/14 – odluka US i 66/14) i predstavlja deo jedinstvenog bezbednosno-obaveštajnog sistema Republike Srbije. BIA obavlja poslove koji se odnose na: zaštitu bezbednosti Republike Srbije i otkrivanje i sprečavanje delatnosti usmerenih na podrivanje ili rušenje Ustavom utvrđenog poretka Republike Srbije, istraživanje, prikupljanje, obradu i procenu bezbednosno-obaveštajnih podataka i saznanja od značaja za bezbednost Republike Srbije i informisanje nadležnih državnih organa o tim podacima, kao i druge poslove određene zakonom. BIA obavlja i poslove u vezi sa suprotstavljanjem organizovanom međunarodnom kriminalu. To su poslovi otkrivanja, istraživanja i dokumentovanja najtežih oblika organizovanog kriminala sa elementom inostranosti - krijumčarenjem narkotika, ilegalnim migracijama i trgovinom ljudima, krijumčarenjem oružja, falsifikovanjem i pranjem novca, kao i najtežim oblicima korupcije povezanim sa međunarodnim organizovanim kriminalom. Posebni poslovi i zadaci BIA odnose se na sprečavanje i suzbijanje unutrašnjeg i međunarodnog terorizma. BIA je formirala jedinicu za međunarodni organizovani kriminal, koja se bavi i sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorizma.⁸⁸

Narodna banka Srbije je samostalna i nezavisna u obavljanju funkcija utvrđenih Zakonom o Narodnoj banci Srbije („Službeni glasnik RS”, br. 72/03, 55/04, 85/05 - dr. zakon, 44/10, 76/12 i 106/12) i drugim zakonima, a za svoj rad je odgovorna Narodnoj skupštini.⁸⁹ Osnovni cilj NBS je postizanje i održavanje stabilnosti cena. Pored toga, ne dovodeći u pitanje ostvarivanje svog osnovnog cilja, NBS doprinosi očuvanju i jačanju stabilnosti finansijskog sistema. NBS uređuje, kontroliše i unapređuje nesmetano funkcionisanje platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom. U smislu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma NBS je regulator i nadzorni organ velikog dela finansijskog tržišta u Srbiji, a pored bankarskog sektora ona reguliše, izdaje i oduzima dozvole za rad i vrši nadzor nad

⁸⁸ Bezbednosno informativna agencija, dostupno na:

<http://www.bia.gov.rs/rsl/o-agenciji/delokrug-rada.html>, pristupljeno: 12.10.2016.

⁸⁹ Više o Narodnoj banci Srbije videti na: http://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_7/index.html, pristupljeno: 14.10.2016.

dobrovoljnim penzijskim fondovima, pružaocima finansijskog lizinga, društvima za osiguranje, društvima za posredovanje u osiguranju, društvima za zastupanje u osiguranju i agentima osiguranja sa dozvolom za obavljanje delatnosti životnog osiguranja. NBS vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih institucija i nadležna je za unapređenje funkcionisanja platnog prometa i očuvanje i jačanje stabilnosti finansijskog sistema.

Komisija za hartije od vrednosti je nezavisna i samostalna organizacija Republike Srbije odgovorna za zakonito funkcionisanje tržišta hartija od vrednosti, sa ciljem zaštite investitora i obezbeđivanje pravičnosti, efikasnosti i transparentnosti tog tržišta.⁹⁰

Komisija je, između ostalog, nadležna za licenciranje brokersko-dilerskih društava i društava za upravljanje investicionim fondovima, kao i za sprovođenje nadzora nad navedenim subjektima, kao i celokupnim tržištem kapitala. Pored navedenog, Komisija obavlja nadzor nad primenom Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma od strane brokersko-dilerskih društava, društava za upravljanje investicionim fondovima i banaka (kada se radi o kastodi i brokersko-dilerskim poslovima).

Sektor tržišne inspekcije, sektor u Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija, kontinuirano vrši kontrolu preduzetnika i pravnih lica koja se bave posredovanjem u prometu nepokretnosti, kao i kontrolom primene člana 36. Zakona, koji zabranjuje licima koja prodaju robu ili vrše usluge da primaju gotov novac za njihovo plaćanje u iznosu od 15.000 evra i više u dinarskoj protivvrednosti.⁹¹ U vršenju redovnih kontrola tržišni inspektori kontrolišu način plaćanja robe, to jest koliki je iznos gotovinskog plaćanja robe, a na osnovu evidencija koje su privredni subjekti obavezni da vode.

Uprava carina je organ uprave u sastavu Ministarstva finansija koji sprovodi carinsku politiku Republike Srbije i aktivnim učešćem u međunarodnoj i regionalnoj carinskoj saradnji doprinosi obezbeđivanju stalnih javnih prihoda, efikasnom odvijanju međunarodne trgovine, kao i očuvanju bezbednosti, sigurnosti i sveukupne zaštite. U pogledu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, Uprava carina ima i preventivnu i represivnu funkciju u

⁹⁰ Komisija za hartije od vrednosti, za više detalja videti: <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/> , pristupljeno: 13.10.2016.

⁹¹ Ministarstvo turizma i telekomunikacija, Sektor tržišne inspekcije <http://mtt.gov.rs/sektori/sektor-trzisne-inspekcije/> , pristupljeno: 11.10.2016.

prekograničnim tokovima robe, a prevashodno gotovine. Uprava carina ima ovlašćenja da sprovodi kontrolu tokova strane valute u međunarodnom putničkom saobraćaju.

Poreska uprava je organ uprave u sastavu Ministarstva finansija. Sledeći sektori u sastavu Poreske uprave su značajni za borbu protiv pranja novca:

- Sektor Poreske policije je obrazovan 2003. godine i u njegovoj nadležnosti je otkrivanje poreskih krivičnih dela i njihovih počinitelja. Nadležnost Poreske policije reguliše Zakon o poreskom postupku i poreskoj administraciji. Poreska policija deluje kao organ ministarstva unutrašnjih poslova u prekrivičnom postupku i ima ovlašćenja da primenjuje, u skladu sa zakonom, sve radnje u okviru krivične istrage, osim ograničavanja slobode kretanja.
- Sektor za menjačke i devizne poslove i igre na sreću vrši kontrolu deviznog poslovanja rezidenata i nerezidenata, donosi rešenje o izdavanju i oduzimanju ovlašćenja za obavljanje menjačkih poslova, i vrši kontrolu menjačkog poslovanja shodno Zakonu o deviznom poslovanju. Takođe, ovaj sektor vrši nadzor nad primenom Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma od strane pravnih lica i preduzetnika koji obavljaju poslove faktoringa i forfetinga, pružanja usluga prenosa novca u međunarodnom platnom prometu, kao i nadzor nad sektorom igara na sreću u skladu sa Zakonom o igrama na sreću („Službeni glasnik RS”, br. 88/11 i 93/12 – dr. zakon), koji uređuje pravo na priređivanje igara na sreću, vrste igara na sreću, uslove priređivanja, prava i obaveze priređivača igara na sreću, ostvarivanje i pripadnost prihoda ostvarenih priređivanjem igara na sreću.⁹²

Agencija za borbu protiv korupcije je samostalan i nezavisan državni organ. Osnovana je Zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije („Službeni glasnik RS”, br. 97/08, 35/10, 66/11- odluka US, 67/13 – odluka US i 112/13 – autentično tumačenje) i za obavljanje poslova iz svoje nadležnosti odgovorna je Narodnoj skupštini. Agencija ima širok spektar nadležnosti i ovlašćenja koja se odnose na: antikorupcijsku politiku i saradnju sa drugim državnim organima u vezi sa ovom temom, sukob interesa, kontrolu imovine funkcionera, planove integriteta, finansiranje političkih stranaka i izbornih kampanja, izradu antikorupcijskih propisa, edukaciju, istraživanje, analize i međunarodnu saradnju. Agencija je ustanovljena kao državni organ sa jakom preventivnom ulogom u borbi protiv korupcije i

⁹² Ministarstvo finansija, Poreska uprava, dostupno na: <http://www.poreskauprava.gov.rs/>, pristupljeno 19.09.2016.

njen osnovni cilj je da u koordinaciji sa drugim organima javne vlasti, civilnim sektorom, medijima i javnošću u celosti poboljša stanje u toj oblasti.⁹³

Nadležnost Agencije je, pored ostalog, da vodi registar funkcionera, registar imovine funkcionera, katalog poklona, da vrši kontrolu finansiranja političkih stranaka, kao i kontrolu izveštaja o imovini i prihodima funkcionera. Podaci o funkcionerima koje poseduje Agencija su od značaja za otkrivanje krivičnih dela iz oblasti korupcije, kao i praćenja tokova novca proisteklog izvršenjem koruptivnih krivičnih dela, odnosno krivičnog dela pranja novca. Takođe, Agencija izriče mere zbog povrede Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije, podnosi zahteve za pokretanje prekršajnih postupaka i krivične prijave zbog neprijavljivanja imovine ili davanja lažnih podataka o imovini.

Udruženje banaka Srbije okuplja predstavnike svih banaka u Republici Srbiji. U januaru 2005. godine, ovo udruženje je oformilo radnu grupu za usklađenost, koja je transformisana u Odbor za usklađenost poslovanja u bankama. Odbor je nadležan da prati i učestvuje u donošenju zakonske regulative koja definiše i reguliše rad sektora za usklađenost u bankama, analizira predložena rešenja, daje svoje primedbe, sugestije i prosleđuje ih predlagačima zakonske regulative, pokreće inicijative za izmenu i dopunu donetih zakonskih i podzakonskih akata i predlaže izradu posebnih materijala u vidu preporuka radi jednoobraznog obavljanja bankarske prakse.

Poznavanje klijenta i njegovog poslovanja je jedna od osnovnih pretpostavki uspešne borbe protiv pranja novca. Postojanje klijenata koji nisu poznati banci ili drugom obvezniku predstavlja veoma visok rizik od pranja novca. Iz ovih razloga se bankama i drugim finansijskim institucijama zakonima zabranjuje otvaranje računa, uspostavljanje drugih oblika poslovne saradnje, kao i vršenje transakcija ukoliko nije utvrđen identitet klijenta. Zakonima se utvrđuju podaci koje banka ili druga finansijska institucija traže od klijenta kao i dokumentacija koju klijent treba da dostavi banci. Takođe, propisuju se i uslovi koje takva dokumentacija treba da ispuni, kao na primer originalna ili overena dokumentacija iz relevantnog registra koja ne sme biti starija od tri meseca za pravna lica ili lični dokument sa verodostojnom fotografijom iz kojeg se nepobitno može utvrditi identitet klijenta za fizička lica.

⁹³ Agencija za borbu protiv korupcije
<http://www.acas.rs/o-agenciji/osnivanje-i-status/> , pristupljeno 14.10.2016.

Pored navedenih institucija, od značaja za sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma su i novinari i nevladin sektor koji imaju značajnu ulogu u podizanju svesti kod šire javnosti o finansijskom kriminalu i pranju novca.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog u ovom radu može se zaključiti da je pranje novca jedan od najzastupljenijih oblika ilegalne finansijske aktivnosti. Karakteriše ga to što uvek proizilazi iz neke druge ilegalne aktivnosti (trgovina drogom i oružjem, korupcija, razne finansijske malverzacije i sl.) sa ciljem da se nelegalno stečena dobit predstavi kao legalna.

Pranje novca je veoma složen proces koji nema neka jedinstvena pravila, već je neophodno prilagoditi ga datoj situaciji. Ipak, postoje tri faze koje karakterišu svaki proces pranja novca. To su: ulaganje, prikrivanje i integracija. Najviše se na polju suzbijanja pranja novca može uraditi u fazi ulaganja, jer u njoj dolazi do prelaska novca u gotovom obliku u novac na računu u banci. Većina institucija koje se bave sprečavanjem pranja novca upravo kroz kontrolu većih novčanih uplata u bankama nastoji da spreči ovu pojavu.

Suzbijanju ove nelegalne finansijske radnje u mnogome odmaže i postojanje off-shore finansijskih centara, koji svojim niskim, ili čak i ne postojećim, poreskim stopama privlače sve veći broj klijenata, koji osnivajući u njima fiktivne kompanije izbegavaju plaćanje poreza u svojim matičnim zemljama, čime se nanosi velika finansijska šteta celokupnoj svetskoj privredi.

Pranje novca ima razorne ekonomske i socijalne posledice po države. Te posledice su merljive milionima pa čak i milijardama dolara. Tu se izdvajaju: gubitak kontrole nad ekonomskom politikom; ekonomska nestabilnost; gubitak poreskih prihoda; inflacija i mnoge druge nepoželjne posledice. Pranje novca podstiče narko dilere, teroriste, krijumčare oružja, korumpirane javne službenike i druge na primenu i širenje kriminalnih aktivnosti.

Pranje novca je veoma teško sprečiti i dokazati, zbog čega države nastoje da udružene u međudržavne institucije preduprede ovu ilegalnu finansijsku aktivnost. Kao glavna međunarodna institucija koja se bavi sprečavanjem pranja novca izdvaja se FATF. Osnovna uloga FATF-a je da unapređuje mere i radnje za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou. Pored FATF-a tu su i Moneyval i Egmont grupa.

U Republici Srbiji je Zakon o sprečavanju pranja novca donet 2001. godine. Najnoviji Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma stupio je na snagu 2009. godine. Njegove

odredbe su u skladu sa Direktivom EU i preporukama FATF-a. U Srbiji postoji veliki broj institucija koje se bave sprečavanjem pranja novca. Svakako, vodeću ulogu ima Uprava za sprečavanje pranja novca koja prikuplja i obrađuje informacije o sumnjivim transakcijama i u skladu sa zakonom deluje na njihovom sprečavanju. Veoma važnu ulogu imaju i policija, sudovi, Narodna banka, Devizni inspektorat, Komisija za hartije od vrednosti, BIA, VOA, VBA, Ministarstvo finansija, Poreska uprava.

Imajući u vidu da pranje novca poprima sve veće razmere i da su kriminalci sve organizovaniji kada je ovaj oblik ilegalne finansijske aktivnosti u pitanju, pored navedenih institucija potrebno je i uključivanje svih društvenih grupa u borbu protiv pranja novca, kako bi se što više podigla svest javnosti o ovom problemu.

LITERATURA

- 1) Bazley S., Foster C. (2004), *Money Laundering: Business Compliance*, Butterworth-Heinemann, Croydon, UK
- 2) Bjelajac Ž. (2011), *Pranje novca kao faktor ekonomske destabilizacije u nacionalnim i međunarodnim razmerama* Poslovna ekonomija, godina.5, br. 2 , Sremska Kamenica
- 3) Bjelajac Ž., Jovanović M. (2012), *Specifičnosti fenomena pranja novca - Megatrend* revija, Beograd
- 4) Bejaković p. (1997), *Finansijska praksa*, 21 (3), Beograd
- 5) Bošković M. (2003), *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd
- 6) Brcanski B. (2011), *Osnovne karakteristike i posledice pranja novca na globalnom tržištu*, Montenegrin journal of economics, 7, (1): 910,
- 7) Đorđević B., Cvetković D. (2009), *Pranje novca u međunarodnoj trgovini*, Bankarstvo, 11-12
- 8) Financial Stability Forum (2000), *Working Group on Offshore Financial Centres Report*
- 9) Financial Action Task Force on Money Laundering, FATF (2002), *Report on Money Laundering Typologies*, Paris
- 10) Gilmor, S.V. (2006), *Prljavi novac - Razvoj međunarodnih mera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma*, Plus, Beograd
- 11) Gilmore, S. W. (2001), *Dirty Money - The evolution of money laundering counter-measures*, Strasbourg
- 12) Gough T. (2005), *Anti Money Laundering: A Guide for Financial Services Firms*, Risk Books, London
- 13) Graham T., Bell E., Elliot N. (2003), *Money Laundering*, Butterworth – Heinemann, London
- 14) Hrustić, H. (2008), *Oblici poslovanja u zemljama poreskog raja*, Pravo i privreda, Udruženje pravnika u privredi Srbije, „Dosije“, Beograd
- 15) Ignjatović Đ. (2006), *Kriminologija*, „Službeni glasnik“, Beograd
- 16) Ignjatović Đ. (1998), *Organizovani kriminalitet, II deo*, Policijska akademija, Beograd
- 17) Ignjatović Đ., Škulić M. (2012), *Organizovani kriminalitet – drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd

- 18) Jakulin V.(2015), *Pranje novca u aktima Europske Unije i Saveta Europe*, Strani pravni život, (2):11-22, Beograd
- 19) Kersten U. (2003) *Međunarodni terorizam, doprinos policije u suzbijanju globalnog fenomena*, Pogledi, Policijska akademija, Beograd
- 20) Madinger J. (2006) *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators*, CRC Press, Florida U.S. A
- 21) Mascinadro D., Takatas E., Unger, B.(2007),. *Black Finance: The Economics of Money Laundeing* , Edvard Elgar Publishing Ltd, Cloucester UK
- 22) Mills A. (2008), *Essential Strategies for Financial Services Compliance*, John Wiley & Sons, West Sussex, England
- 23) Milošević G., Cvetković D. (2012), *Uticaj finansijskog kriminaliteta na politički ambijent*, Srpska politička misao, (3):307
- 24) Nacionalna strategija za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, Službeni glasnik RS, br. 89/08: 4.
- 25) OECD (1998), *Harmful Taks Competition: An Emerging Global Issue*, Paris
- 26) Puls magazin o korupciji, Centar za menadžment, Beograd, br. 07-08/2004
- 27) Radonjić S. (2015), *Uključivanje nelegalno stečene imovine u legalne tokove i njen uticaj na ekonomski razvoj i preraspodelu društvenog bogatstva – doktorska disertacija*, Univerzitet Union u Beogradu, Beogradska bankarska akademija, Beograd
- 28) Rupert H. (2007), *Oxford Handbbbook of Legal Correspondence*, Oxford Uuniversity Press,
- 29) Sandić K. (2011), *Finansiranje terorizma putem pranja novca*, Naučno udruženje, Nauka i društvo Srbije, Beograd
- 30) Sandić K. (2012), *Finansijske institucije i finansiranje terorizma putem pranja novca*. Nauka, bezbednost, policija vol.17, br. 2, 117-136 str., Beograd
- 31) Sandić K. (2012), *Fenomen finansiranja terorizma putem pranja novca i uspostavljanje delotvornog sistema kontramera*, Vojno delo, vol. 64, br.1, 380-400 str. Beograd
- 32) Savona E. (1993), *Mafia money laundering versus Italian legislation*, EJCPR
- 33) Simeunović D. (2009), *Uvod u političku teoriju*, Institut za političke studije , Beograd
- 34) Simeunović D. (2009), *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd
- 35) Simeunović D. (2002), *Teorija politike-praktikum*, Udruženje “Nauka i društvo”, Beograd
- 36) Simenunović D. (1995), *Opšta problematika pranja novca (uporedna iskustva*, rad sa konferencije o temi Finansijski delikti i aktuelna pitanja organizacije i rada finansijske policije, Budva, 13–15 septembar

- 37) Tanjević N., Kvrđić G. (2012), *Oblici, trendovi i tehnike pranja novca*, Nauka, bezbednost, policija. 17(3):61-73., Beograd,
- 38) Teofilović N. (2004), *Politička korupcija i pranje novca*, Srpska politička misao, (1-4):196.
- 39) United Nations (1998), *Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering*.
- 40) United Nations, Office on drugs and crime (2007), *An overview of the UN Conventions and Other International Standards Concerning the Financing of Terrorism*, Vienna
- 41) UN Financial Havens, Banking Secrecy and Money Laundering (2008), UN
- 42) Uprava za sprečavanje pranja novca (2011.), *Tipologija pranja novca u Republici Srbiji*
- 43) U.S. Department of Treasury, Financial Crimes Enforcement Network, FinCEN Advisory, Washington, July 14. 2000.
- 44) Veselinov D. (2008) Politička ekonomija, Fakultet političkih nauka, „Čigoja štampa“, Beograd
- 45) Wouter H. Muller., Christian H. Kalin, John G. Goldsworth (2007), *Anti-Money Laundering: International Law and Practice*, John Wiley & Sons, West Sussex, England

INTERNET IZVORI

- <http://www.apml.gov.rs/srp1225/novost/Usvojena-Nacionalna-strategija-za-borbu-protiv-pranja-novca-i-finansiranja-terorizma.html>
- <http://www.mfin.gov.rs/pages/issue.php?id=6444>
- http://www.off-shore.net/srpski_offshore/
- <http://www.fatf-gafi.org/>
- <http://www.egmontgroup.org>
- http://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_7/index.html
- <http://money.howstuffworks.com/money-laundering1.htm>
- <http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/43841099.pdf>
- <http://www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf>
- <http://www.rjt.gov.rs/ci>
- <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije>
- http://www.vba.mod.gov.rs/o_agenciji.html
- <http://www.voa.mod.gov.rs/>
- <http://www.bia.gov.rs/rsl/o-agenciji/delokrug-rada.html>

- <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/>
- http://old.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/h-pranje-novca-terorizam.htm#VII
- <http://www.apml.gov.rs/srp34/tdoc/Uprava-za-spre%C4%8Davanje-pranja-novca.html>
- <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/>
- <http://mtt.gov.rs/sektori/sektor-trzisne-inspekcije/>
- <http://www.poreskauprava.gov.rs/>
- <http://www.politika.rs/scc/clanak/272774/Kako-se-u-Srbiji-pere-prljavi-novac>
- <http://www.acas.rs/o-agenciji/osnivanje-i-status/>
- <http://www.kpa.edu.rs/cms/>
- <http://www.priv.rs>

PRILOZI

1. Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list SRJ ", br.53/01
2. Zakon o sprečavanju pranja novca, " Službeni list RS ", br.107/05 i 117/05.
3. Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, " Službeni glasnik RS ", broj 20/09, izmene i dopune objavljene u " Službenom glasniku RS " br.72/09.

POPIS SLIKA

Slika 1: *Procedura pranja novca*

Izvor: Preuredjeno prema: <http://money.howstuffworks.com/money-laundering1.htm>

Slika 2: *Ilustracija faze ulaganja ili plasiranja*

Izvor: Brcanski Branislav (2011), *Osnovne karakteristike i posledice pranja novca na globalnom tržištu*, Montenegrin journal of economics, No 1, Vol 7,: 910, strana 112.

Slika 3: *Faza prikrivanja, presvlačenja*

Izvor: Puls magazin o korupciji, Centar za menadžment, Beograd, br. 07-08/2004, strana 3.

Slika 4: *Faza integracije*

Izvor: Montenegrin journal of economics, No 1, Vol 7,: 910, strana 192.

Slika 5: *Proces pranja novca*

Izvor: Prema: Masciandaro, D., Takats, E., Unger, B.,(2007), *Black Finance: The Economics of Money Laundering* , Edvard Elgar Publishing Ltd, Cloucester UK, str. 6.

Slika 6: *Metaforična ilustracija pranja novca*

Izvor: Money Laundering Awareness Handbook for Tax Examiners and Tax Auditors 2009. OECD <http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/43841099.pdf>

Slika 7: *Šematski prikaz off-shore zona*

Izvor: http://www.off-shore.net/english_offshore/

Slika 8: *Pranje novca pomoću off-shore kompanija*

Izvor: <http://money.howstuffworks.com/money-laundering1.htm>

Slika 9: *Sistem sprečavanja pranja novca*

Izvor: Agencija za privatizaciju <http://www.priv.rs>